

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ชฎาพร ชันติวรพันธ์

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

อาจารย์ที่ปรึกษา และคณบดีวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่อง ได้พิจารณาการศึกษา
ต้นคว้าด้วยตนเอง เรื่อง “การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง” เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัย
พะเยา

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจาก ดร.อนุสรณ์ คุณานุสรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนจนคณาจารย์ในวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยพะเยา ทุกท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ ผู้ศึกษาค้นคว้าจึงขอกราบขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ซึ่งประกอบด้วย นายสนธยา ทิพย์เนตร ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านใหม่หลายยาว นายสมชาย จิตใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียนทุ่งคาวิทยา นายสอาด สุทธิพรณิวัฒน์ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอวังเหนือ

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม นายกเทศมนตรีตำบลแจ้ห่ม นายกเทศมนตรีตำบลบ้านสา นายกเทศมนตรีตำบลทุ่งผึ้ง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลแจ้ห่ม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลวิเชตนคร นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปงดอน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลแม่สุก สาธารณสุขอำเภอแจ้ห่ม เกษตรอำเภอแจ้ห่ม ที่อนุญาตให้เก็บข้อมูล

ขอขอบพระคุณคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เจ้าอาวาส กำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอแจ้ห่ม ที่ให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้เอ่ยนามในครั้งนี้ ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ตลอดจนให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา

คุณประโยชน์อันพึงมีจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าขอน้อม บูชาพระคุณบิดา มารดา บุรพจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งหลาย

ชฎาพร ชันติวรพันธ์

ชื่อเรื่อง	การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
ผู้ศึกษาค้นคว้า	ชฎาพร ชันติวรพันธ์
ที่ปรึกษา	ดร.อนุสรณ์ คุณานุกรณ์
ประเภทสารนิพนธ์	การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กศ.ม. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา, 2555

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ในด้านการวางแผน การประสานงาน ความร่วมมือ การทำงานร่วมกันและการประเมินผล ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรศูนย์การศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่มและบุคลากรจากภาคีเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครชุมชน เจ้าหน้าที่อนามัยพื้นที่สูงลำปาง เจ้าอาวาสทุกวัดในอำเภอแจ้ห่ม มุลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สาขาอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง กำหนดผู้ให้ข้อมูลและเกษตรกรอำเภอ รวมทั้งสิ้น 277 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา พบว่า ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ตามลำดับคือ ด้านความร่วมมือ ด้านการทำงานร่วมกัน ด้านการประเมินผล ด้านการประสานงาน และด้านการวางแผน

Title Participation of Network party in Developing Chaehom District Nonformal and Informal Education, Lampang Province

Author Chadaporn Kuntiworapun

Advisor Dr.Anusorn Khunanusorn

Academic Paper Independent Study “M.Ed” Educational Adminiattration, University of Phayao, 2012

ABSTRACT

The objective of this study was to study the Participation of Network party in Developing Chaehom District Non-formal and Informal Education, Lampang Province. The data collected from various aspects such as : plan, coordination, cooperation, collaboration and evaluation. The target group was 277 people working for non-formal educational center and informal education which consisted of local government officials, health workers, community volunteers, Lampang health region officials, abbot from every temples in Chaehom, World Vision Organization staff, village chief, village senior and agricultural staff. The instrument used in this study was the questionnaire which asked about the Participation of Network party in Developing Chaehom District Non-formal and Informal Education, Lampang Province.

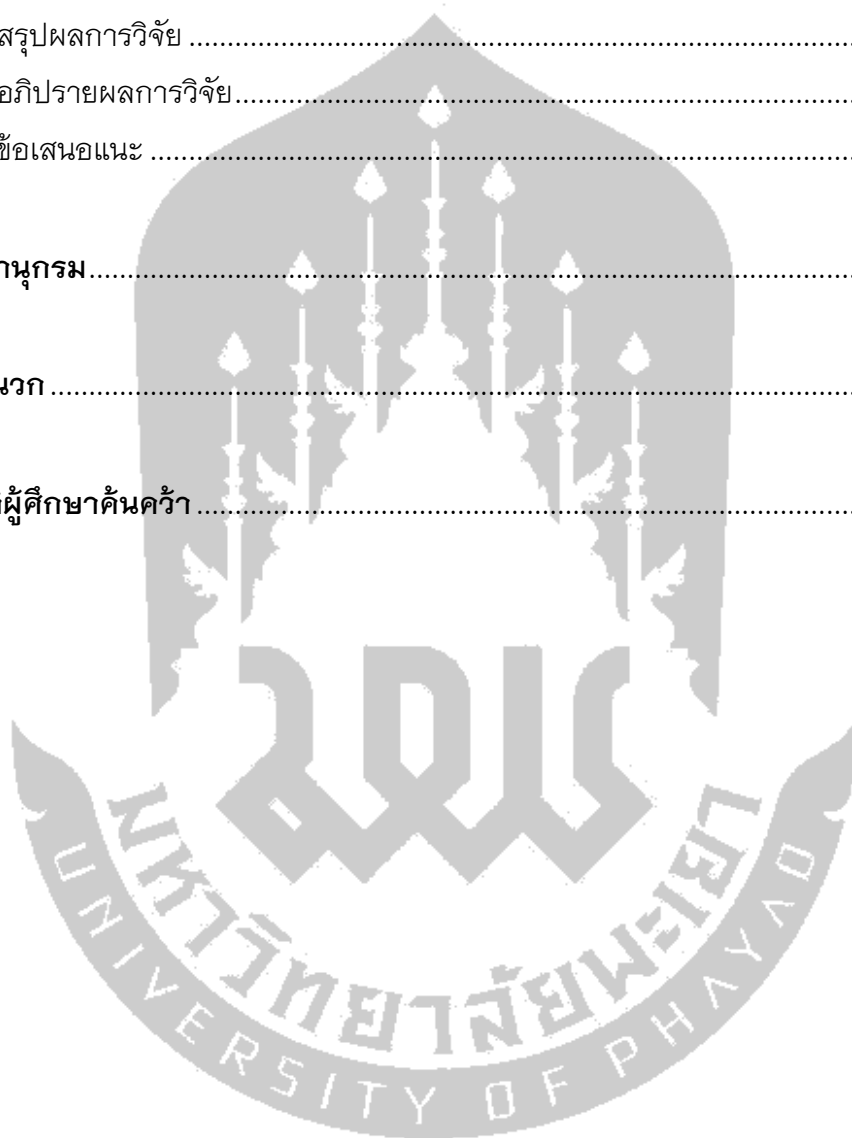
The result were found that the Participation of Network party has been the important issue for the educational development both in the non-formal educational center and informal education, Chaehom district. All activities of participation were in high level which could arrange from co-operation, collaboration, evaluation, co-ordination and planning.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
ความสำคัญของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	9
การศึกษานอกระบบ.....	11
การศึกษาตามอัธยาศัย.....	18
การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย	22
การศึกษาที่เกี่ยวข้อง	48
3 วิธีดำเนินการวิจัย	52
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	52
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	53
การเก็บรวบรวมข้อมูล	54
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	56
ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	57
ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง	60
ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ	65

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 บทสรุป	66
สรุปผลการวิจัย	66
อภิปรายผลการวิจัย.....	68
ข้อเสนอแนะ	72
บรรณานุกรม.....	74
ภาคผนวก.....	79
ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า.....	86

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ.....	57
2	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	57
3	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับ การศึกษา	58
4	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม ระยะเวลาที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย.....	58
5	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ..	59
6	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการวางแผน.....	60
7	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการประสานงาน	61
8	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านความร่วมมือ	62
9	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการทำงานร่วมกัน.....	63
10	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของภาคี เครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการประเมินผล.....	64

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง

หน้า

- 11 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง โดยรวมทุกด้าน..... 65

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพมีความสามารถเต็มศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งสติปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคม เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม, 2542, หน้า 1) การศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ในการจะสร้างสรรค์และพัฒนาคนทั้งในแง่ความรู้ ความคิด ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติได้ การศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนในชาติจำเป็นต้องได้รับการศึกษาอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อให้มีการพัฒนาที่สมดุล พร้อมกับการเสริมสร้างศักยภาพของคนทั้งในด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ให้มีสุขภาพแข็งแรง มีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการประกอบอาชีพ พร้อมทั้งสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการปกครอง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (อ้างถึงใน บริษัทสำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร จำกัด, หน้า 11) ได้ดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ในทุกมิติอย่างเป็นสัดส่วนและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวตน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาอีกลักษณะหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศและหากพิจารณาในแง่ของจำนวนประชากรกลุ่มเป้าหมายก็สามารถกล่าวได้ว่า เป็นการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพประชากรและการพัฒนาของประเทศ โดยเหตุที่ประชากรกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ ประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศ ซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียน ประชากรกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นประชากรวัยแรงงาน ที่มีอายุระหว่าง 15 – 59 ปี

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในการรับรู้ ความเข้าใจและการยอมรับกันของผู้ปฏิบัติงาน คือการศึกษาที่จัดในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเติมเต็มหรือชดเชยโอกาสทางการศึกษาในระบบ รวมทั้งการ

เชื่อมโยงสานต่อโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน โดยจัดกิจกรรมการศึกษา 4 ประเภท คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ การศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การพัฒนาการศึกษาของชาติ ปัญหาและความต้องการการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ ความเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งปัญหาความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับชุมชน กลุ่มบุคคลและปัจเจกบุคคล

ในส่วนของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม ได้จัดการศึกษาให้กับนักศึกษาทุกตำบลอย่างทั่วถึง โดยจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประจำตำบล (กศน. ตำบล) หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบล (ศรช.) และมีพนักงานราชการ ตำแหน่ง หัวหน้า กศน. ตำบล และผู้ประสานงานประจำตำบล คือ พนักงานราชการตำแหน่งครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน ประจำอยู่ทุกตำบลในพื้นที่อำเภอแจ้ห่มรวมทั้งสิ้น 7 ตำบล โดยจัดการศึกษาที่เข้าถึงความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง ภายใต้กรอบหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัวตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพชีวิต และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายประชากรวัยแรงงาน นอกจากนี้ยังจัดให้มีการจัดการศึกษาสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูงที่ประกอบไปด้วย ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง เผ่ามูเซอ เผ่าเย้า เผ่ากระเหรี่ยง เผ่าอาข่า ที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ตามไหล่เขา ความห่างไกลและการคมนาคมไม่สะดวก ทुरกันดาร เป็นสาเหตุทำให้ชาวเขาประสบปัญหา การใช้ภาษาในการสื่อสาร ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่มจึงมีการจัดการศึกษานอกระบบ ให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยการจัดทำหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการจัดบริการทางศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการศึกษาหลักสูตรนี้ได้มีการปรับให้เข้ากับสภาพและความต้องการของชุมชน กลุ่มเป้าหมายของแต่ละท้องถิ่น โดยเน้นการแสวงความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของผู้สอน ผู้เรียนและชุมชนนั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยี เทคโนโลยีการเรียนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับสภาพผู้เรียน โดยมีพนักงานราชการ ตำแหน่งครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน ประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ศคช.) เพื่อปฏิบัติหน้าที่จัดกระบวนการการศึกษาให้กับชุมชน ตลอดจนประสานงานหน่วยงาน องค์กร ชุมชน ส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบ

ต่างๆ ตลอดจนจนด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ การศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย นำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ

ในการจัดการศึกษาแก่คนในชุมชนจึงต้องเข้าใจสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน ลักษณะผู้นำท้องถิ่น ชาวบ้าน ค่านิยม ความเชื่อ ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ตลอดจนสภาพปัญหาต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผน การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่คนในชุมชน การทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ เกิดความตระหนักที่จะร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ เกิดการเอื้ออาทรต่อกันและเกิดความมั่นใจในการพึ่งตนเอง อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนและประเทศ การมีความสามารถในการแสวงหาความรู้และข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ขณะที่กระทรวงมหาดไทย (2553, หน้า 47) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน ในขณะที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552, หน้า 13) ได้กำหนดกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยศึกษาประเด็นปัญหาหลักในการศึกษาและการเรียนรู้ที่โยงกัน และเน้นการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ มิใช่ที่เพียงจุดใดจุดหนึ่งแยกจากกันตั้งแต่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนไทยยุคใหม่ ปรับกระบวนการทัศน์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ โดยสร้างครูยุคใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถ มีใจรัก มีคุณธรรม จริยธรรม เข้ามาเป็นครู คณาจารย์และปรับระบบบริหารจัดการให้มรประสิทธิภาพคล่องตัว เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการนี้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม ได้ทำงานร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่าย ซึ่งในส่วนของ การสร้างภาคีเครือข่าย มุ่งเสริมสร้างพลังภาคีเครือข่ายการศึกษา หวังใช้เป็นกลไกการประสานพลังขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาให้มีความรู้

และสมรรถนะในการส่งเสริมสนับสนุนความร่วมมือในด้านการจัดการศึกษาให้ประชาชนสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ สามารถเสริมสร้างพลังภาคีเครือข่ายทางการศึกษาและเกิดการประสานพลังขับเคลื่อนนโยบายด้านการศึกษาสู่ประชาชน โดยเน้นการให้แนวคิดและแนวทางการพัฒนาของภาคีเครือข่ายการศึกษาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และได้จัดให้มีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการศึกษาในการสร้างการศึกษาและการควบคุมการศึกษา รวมถึงการเข้าถึงหลักการประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งจะเกิดแรงผลักดันให้เกิดนโยบายการประสานงานประสานความร่วมมือของภาคีเครือข่ายการศึกษาจากภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชน ให้มีการทำงานร่วมกันมากขึ้นก่อให้เกิดความเข้มแข็งบนพื้นฐานของการยอมรับ การเข้าใจในประโยชน์ของการร่วมมือปฏิบัติงาน ซึ่งเครือข่ายมีความสัมพันธ์ในการกระตุ้นและประสานงานแหล่งเรียนรู้ แหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อรับและส่งหรือถ่ายทอดความรู้ประเภทต่าง ๆ ไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่ภาคีเครือข่ายมีเป้าหมายร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นบุคลากรสังกัด ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีหน้าที่จัดและส่งเสริมการพัฒนาการศึกษานอกระบบทุกรูปแบบ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม โดยจะนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงวิธีการ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และนอกจากนี้ยังเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์กับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้กำหนด กรอบของเนื้อหาที่จะศึกษาในเรื่อง การวางแผน การประสานงาน ความร่วมมือ การทำงาน ร่วมกันและการประเมินผล

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ประกอบด้วย บุคลากรของศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม พนักงานราชการตำแหน่งครูอาสาสมัคร พนักงานราชการตำแหน่งหัวหน้า กคน. ตำบล เจ้าหน้าที่ห้องสมุด พนักงานบริการ พนักงานขับ รถและบุคลากรจากภาคีเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครชุมชน เจ้าหน้าที่อนามัยพื้นที่สูงลำปาง เจ้าอาวาสทุกวัดในอำเภอแจ้ห่ม มูลนิธิ ศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สาขาอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง กำนันผู้ใหญ่บ้านและเกษตรอำเภอ ในปีการศึกษา 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทในฐานะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานการพัฒนาการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการตั้งแต่การรับรู้ข่าวสาร ร่วมประชุม และแสดง ความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการแผนงาน ด้านการประสานงาน ด้านความร่วมมือ ด้านการทำงานร่วมกันและด้านการประเมินผล

ภาคีเครือข่าย หมายถึง องค์กรส่งเสริมปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กร วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและองค์กรอื่น

องค์กรส่งเสริมปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอแจ้ห่ม ประกอบด้วย เทศบาลจำนวน 3 แห่ง คือ เทศบาลตำบลแจ้ห่ม เทศบาลตำบล บ้านสา เทศบาลตำบลทุ่งผึ้ง องค์กรบริหารส่วนตำบล จำนวน 5 แห่ง คือ องค์กรบริหารส่วน

ตำบลแจ้ห่ม องค์การบริหารส่วนตำบลวิเชตนคร องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สุก องค์การบริหารส่วนตำบลปงดอน องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย

องค์กรเอกชน หมายถึง มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สาขาอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

องค์กรวิชาชีพ หมายถึง ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

สถาบันศาสนา หมายถึง วัดทุกวัดในอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

องค์กรอื่น หมายถึง สำนักงานเกษตรอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน หมายถึง ขอบข่ายกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจไว้ล่วงหน้า ได้แก่ การสำรวจความต้องการการพัฒนาการศึกษา การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา กำหนดเป้าหมายของการวางแผนจัดทำแผนงาน/โครงการให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา การประเมินผลแผนงานโครงการ การให้ข้อเสนอแนะในการทำงานครั้งต่อไป

การมีส่วนร่วมด้านการประสานงาน หมายถึง ขอบข่ายกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประสานงาน ได้แก่ กำหนดรูปแบบการประสานงาน จัดระบบการประสานงานที่มีคุณภาพ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการประสานงาน แต่งตั้งผู้ประสานงานในแต่ละหน่วยงาน ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงาน

การมีส่วนร่วมด้านความร่วมมือ หมายถึง ขอบข่ายของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน ได้แก่ มีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านทุน/งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การมีส่วนร่วมด้านการทำงานร่วมกัน หมายถึง ขอบข่ายกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย ได้แก่ การร่วมกำหนดและจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล หมายถึง ขอบข่ายกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการพัฒนาการศึกษาของภาคีเครือข่าย ได้แก่ มีส่วนร่วมในการสร้างแบบสอบถามการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม การติดตามผลการวางแผนงาน ประเมินผลการปฏิบัติงาน

ตามแผนงาน / โครงการ นำข้อมูลการทำงานมาปรับปรุงในการทำงานครั้งต่อไปในการพัฒนาการศึกษาของงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การพัฒนาการศึกษา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการศึกษาที่ดีขึ้น ในเรื่องการสอนเสริม การเรียนรู้ ซึ่งความหมายของการพัฒนาการศึกษา คือ ตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านส่วนตัวและการเรียนรู้ให้ดีขึ้น

การศึกษานอกระบบ หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น มีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษาหรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความต้องการ ความสนใจ ตามโอกาส ความพร้อมและศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลในอำเภอแจ้ห่ม

การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การจัดกระบวนการศึกษาที่เชื่อมโยงทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เสริมสร้างสมรรถนะพัฒนาตนเองให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้ตราบเท่าที่ยังมีชีวิตอยู่

กศน.ตำบล (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) หมายถึง หน่วยการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ให้บริการ สื่อ ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน การจัดการบริหารและการดำเนินงานของ กศน.ตำบล (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) อยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จำนวน 7 กศน.ตำบล ประกอบด้วย กศน.ตำบลแจ้ห่ม กศน.ตำบลวิเชตนคร กศน.ตำบลบ้านสา กศน.ตำบลปงคอน กศน.ตำบลเมืองมาย กศน.ตำบลแม่สุก กศน.ตำบลทุ่งผึ้ง

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

ได้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงวิธีการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์กับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญของการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
2. การศึกษานอกระบบ
3. การศึกษาตามอัธยาศัย
4. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ด้านการวางแผน การประสานงาน ความร่วมมือ การทำงานร่วมกันและการประเมินผล
5. การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 หน้า 3-17) การศึกษาเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง ที่รัฐจะต้องจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนอันเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชาติ เนื่องจากเป้าหมายของการจัดการศึกษาย่อมสนองตอบต่อความต้องการของรัฐ กระบวนการที่จะพัฒนาศักยภาพของคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นก็คือ การศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาโดยตรงหรือการศึกษาโดยอ้อม ทั้งนี้การศึกษาโดยตรง ก็คือการได้เรียนรู้ทางวิชาการจากสถาบันการศึกษา หรือผู้มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด วิชาการในศาสตร์นั้น ๆ สำหรับการศึกษโดยอ้อม ก็คือการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ ความชำนาญหรือเกิดจากการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างประสบผลสำเร็จ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545) ได้กำหนดหลักการการศึกษาไว้ และใช้หลักการดังกล่าวเป็นตัวกำหนดสาระเนื้อหาของกฎหมายว่าด้วยการศึกษา

หลักสำคัญในการจัดการศึกษา ตามมาตรา 8 กำหนดไว้ 3 ประการ คือ การศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมและการพัฒนาต่อเนื่อง ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต ถือว่าการจัดการศึกษานั้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชน หลักการคือคนทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตนี้ต้องครอบคลุมทุกด้าน ทั้งนี้เพราะสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและพัฒนาการทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นไปรอบตัวเพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2. การมีส่วนร่วม สังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมนั้นแสดงออกได้หลายลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการจัดการศึกษา ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและช่วยดูแลการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

3. การพัฒนาต่อเนื่อง การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนตลอดเวลาให้ทันกับความรู้ที่ก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนานี้มีทั้งการค้นคิดสาระและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ การประยุกต์ปรับปรุงเนื้อหาสาระที่มีอยู่ เพื่อประยุกต์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้กฎหมายยังได้ระบุหลักในการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาไว้ด้วยมาตรา 9 ได้แก่

3.1 หลักเอกภาพด้านนโยบาย

3.2 หลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3 การกำหนดมาตรฐานการศึกษา

3.4 การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาต่อเนื่อง

3.5 การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้เพื่อจัดการศึกษา

3.6 การมีส่วนร่วม

การศึกษานอกระบบ

ในการจัดการศึกษานอกระบบนั้นตามความหมายแล้วเป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นตามสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยมีวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานและสามารถจัดระดับการเรียนรู้ ดังที่ หน่วยงานศึกษานานาชาติ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัยไม่จำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้พื้นฐาน ทักษะในการประกอบอาชีพ และทักษะที่จำเป็นสำหรับความรู้ด้านอื่น ๆ เป็นฐานในการดำรงชีวิต การจัดการศึกษานอกระบบมีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขความสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของผู้เรียน

งานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การทำงานในส่วนของการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการทำงานหลักอีกส่วนหนึ่งของการศึกษานอกระบบ ดังที่ กลุ่มแผนงาน สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (ม.ป.ป., หน้า 25) ได้ให้ความหมาย การศึกษาขั้นพื้นฐานว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การทำงานและการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาสาระตั้งแต่ การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาในหลักสูตรเทียบเท่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่องที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อันประกอบด้วย ผู้ไม่รู้หนังสือ ทั้งที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะกลุ่มชาวไทยภูเขาและชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แรงงานต่างด้าวและผู้ไม่รู้หนังสือที่อยู่บนพื้นที่ราบ โดยเฉพาะกลุ่มที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาท้องถิ่นและการทำมาหากิน และผู้ผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วยกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เข้าไม่ถึงบริการของรัฐ เนื่องจากความพิการ อยู่ในพื้นที่ห่างไกล โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ของการเรียน ตามมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนรู้และบูรณาการเนื้อหาสาระ เช่น สาระวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะ สุขภาพอนามัย การกีฬาให้เข้ากับชีวิตจริง

สำหรับ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 3-4) ได้กล่าวถึงโครงสร้างการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ดังนี้

1. ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ คือ

1.1 ระดับประถมศึกษา มีจำนวนหน่วยกิต ไม่น้อยกว่า 48 หน่วย แบ่งเป็นวิชา บังคับ 36 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต

1.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวนหน่วยกิต ไม่น้อยกว่า 56 หน่วย แบ่งเป็นวิชาบังคับ 40 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 16 หน่วยกิต

1.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนหน่วยกิต ไม่น้อยกว่า 76 หน่วย แบ่งเป็นวิชาบังคับ 44 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 32 หน่วยกิต

2. สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 สาระดังนี้

2.1 สาระทักษะการเรียนรู้ เป็นสาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้ แหล่งเรียนรู้ การจัดการความรู้ การคิดเป็น และการวิจัยอย่างง่าย

2.2 สาระความรู้พื้นฐาน เป็นสาระเกี่ยวกับภาษาและการสื่อสาร คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

2.3 สาระการประกอบอาชีพ เป็นสาระเกี่ยวกับการมองเห็นช่องทางและการ ตัดสินใจประกอบอาชีพ ทักษะในอาชีพ การจัดการอาชีพอย่างมีคุณธรรมและพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคง

2.4 สาระทักษะการดำเนินชีวิต เป็นสาระเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สุขภาพอนามัย และความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต ศิลปะและสุนทรียภาพ

2.5 สาระการพัฒนาสังคม เป็นสาระเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี หน้าที่พลเมืองและการ พัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม

3. กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ซึ่งผู้เรียนต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับละไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

4. มาตรฐานการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระที่เป็น ข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบหลักสูตรการศึกษานอก ระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ระดับ เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

5. เวลาเรียน ในแต่ละระดับใช้เวลาเรียน 4 ภาคเรียน ยกเว้นกรณีที่มีการเทียบโอนผลการเรียน ทั้งนี้ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนในสถานศึกษาอย่างน้อย 1 ภาคเรียน

สรุปได้ว่า งานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกิจกรรมการศึกษาที่พัฒนามาจากการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ และการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญเดิม เพื่อให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน หรือไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามระบบโรงเรียน ได้รับการศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ช่วงชั้น หรือ 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีสาระการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 สาระ และมีกิจกรรมต่าง ๆ ตามมาตรฐานของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อนำความรู้ไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น หรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

เป็นกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่พัฒนามาจากการอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ ดังที่ กลุ่มแผนงาน สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (ม.ป.ป., หน้า 16 – 18) ได้สรุปว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ มุ่งให้ความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพเพื่อให้สามารถปรับปรุงพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่ให้ดีขึ้น ให้มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ การมีอาชีพเสริม สร้างอาชีพใหม่ หรือเข้าสู่อาชีพและได้มีการจัดกิจกรรมดังนี้

1. การฝึกอบรมอาชีพแบบกลุ่มสนใจหรือการจัดกลุ่มสนใจวิชาชีพ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา เป็นการฝึกอบรมวิชาชีพในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ หลักสูตรละไม่เกิน 30 ชั่วโมง สำหรับประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจประสงค์จะเรียนทักษะอาชีพเรื่องเดียวกัน จำนวนกลุ่มละ 15 คนขึ้นไป เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำอาหารและขนม การเพาะเห็ด การเลี้ยงสัตว์ และการศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ ฯลฯ โดยเน้นอาชีพที่มีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นเป็นหลัก

2. การฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น เป็นการจัดฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระหว่าง 50 – 300 ชั่วโมง เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในการปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ให้ดีขึ้น การทำอาชีพเสริม การประกอบอาชีพอิสระ การได้รับการจ้างงานหรือการเข้าสู่ตลาดแรงงาน การมองเห็นช่องทางในการ

ประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้/ลดรายจ่าย หรือปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนยืดหยุ่นสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคล และชุมชน เนื้อหาจบในตัวเองเป็นรายวิชาใน 6 หมวดวิชา ได้แก่

2.1 หมวดวิชาช่างอุตสาหกรรม เช่น ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างก่อสร้าง ช่างเชื่อมโลหะ ช่างวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น

2.2 หมวดวิชาเกษตรกรรม เช่น เลี้ยงสัตว์ เพาะเห็ด ขยายพันธุ์พืช แปรรูป ผลผลิตการเกษตร เกษตรธรรมชาติ เป็นต้น

2.3 หมวดวิชาช่างคหกรรม เช่น อาหารขนม ตัดผม เสริมสวย ปักจักร เย็บปัก ถักร้อย เป็นต้น

2.4 หมวดวิชาศิลปหัตถกรรม เช่น เครื่องปั้นดินเผา จักสาน ประดิษฐ์ดอกไม้ ของชำร่วย ทอผ้า ช่างเครื่องหนัง ช่างเจียระไน ช่างทำตัวเรือนเครื่องประดับ เป็นต้น

2.5 หมวดวิชาพาณิชยกรรม เช่น พิมพ์ดีดไทย-อังกฤษ การบัญชี การตลาด สหกรณ์ คอมพิวเตอร์ มัคคุเทศก์ เป็นต้น

2.6 หมวดวิชาดุริยางค์-นาฏกรรม เช่น ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีไทย ดนตรีสากล รำไทย สีลาค เป็นต้น

3. การศึกษาหลักสูตร ประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) พุทธศักราช 2533 เป็นการ จัดการศึกษาสายอาชีพ สำหรับผู้ที่จบประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่าที่ไม่ได้ศึกษาต่อ เพื่อให้ มีความรู้ กระบวนการคิด และการแสวงหาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโลกของงานอาชีพ หรือการพัฒนาอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นไปตามความต้องการของตน ของชุมชนและสังคม เป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพ ปรับปรุงหรือพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่ใน ท้องถิ่น ใช้เวลาเรียน 3 ปี เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้วจะได้รับประกาศนียบัตรที่มีศักดิ์และสิทธิ์ เท่ากับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

4. การศึกษาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 (กศน.ปวช.) เป็นการจัดการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่าและกำลังแรงงานในสถานประกอบการ หรือประกอบอาชีพมาแล้วอย่างน้อย 3 ปี เพื่อยกระดับทักษะอาชีพของผู้เรียนที่ทำงานหรือมีประสบการณ์ด้านอาชีพแล้ว เป็นหลักสูตร ที่เน้นการพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะชีวิตเฉพาะด้าน คุณธรรมจริยธรรม และ เจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการจัดสอน ในสาขาวิชาต่าง ๆ ใน 3 ประเภทวิชา ได้แก่

4.1 ประเภทวิชาพาณิชยกรรม จำนวน 5 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการ สาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว สาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ และสาขาวิชาธุรกิจและบริหารอุตสาหกรรม

4.2 ประเภทวิชาอุตสาหกรรม จำนวน 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาช่างเชื่อม สาขาวิชาอุตสาหกรรม สาขาวิชาอิเล็กทรอนิกส์อุตสาหกรรม สาขาวิชาช่างยนต์ และสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรมเซรามิก

4.3 ประเภทวิชาคหกรรม จำนวน 2 สาขาวิชา สาขาวิชาการดูแลเด็กและผู้สูงอายุ และสาขาวิชาธุรกิจอาหาร

ใช้เวลาเรียน 3 ปี เมื่อเรียนจบหลักสูตรผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

นอกจากนี้ กลุ่มแผนงาน สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (ม.ป.ป., หน้า 25) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการจัดการเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและกลุ่มบุคคล เพื่อให้มีความมั่นคงและเพิ่มมูลค่าให้กับอาชีพ โดยจำแนกเป็น 4 กิจกรรมหลัก คือ

1. การพัฒนาทักษะอาชีพ เป็นการฝึกทักษะอาชีพในลักษณะหลักสูตรระยะสั้น ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

2. การฝึกอบรมเพื่อเข้าสู่อาชีพ เป็นกิจกรรมที่จัดต่อเนื่องจากการฝึกอบรมทักษะอาชีพหรือจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะเพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้สามารถคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพ โดยจัดให้มีกระบวนการแนะแนวอาชีพที่มีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาอาชีพ เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายในลักษณะของกลุ่มพัฒนาอาชีพ (กพอ.) โดยจัดให้มีการรวมกลุ่มของผู้มีอาชีพประเภทเดียวกันเพื่อร่วมเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนาอาชีพของกลุ่มโดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

4. การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายด้วยเทคโนโลยี โดยเน้นการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย สถานประกอบการและผู้ที่ต้องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนากิจการ และศักยภาพของตนเอง เช่น การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการพาณิชย์ (E-Commerce) การจัดสร้างระบบฐานข้อมูลหรือการนำเสนอองานด้วยคอมพิวเตอร์

การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

คำว่า “ทักษะชีวิต ทักษะการดำรงชีวิต ทักษะการรู้ชีวิต และทักษะการดำเนินชีวิต” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Life Skill” ซึ่งองค์การอนามัยโลก (WHO) เป็นผู้บัญญัติศัพท์นี้

ทักษะชีวิตเป็นของใหม่ เมื่อ 100 ปีที่แล้ว ซึ่งหมายถึง ความสามารถของมนุษย์ที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด ความสามารถที่มนุษย์สามารถเรียนรู้จากตนเองและผู้อื่น ซึ่งรวมถึงสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ความสามารถที่ประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะการจัดการกับชีวิตของตนเองกับปัญหาที่สภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ และความสามารถที่มนุษย์ควรจะได้พัฒนาได้จบบรรลุจุดสูงสุดในชีวิต คือ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

นอกจากนี้ กลุ่มแผนงาน สำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียน (ม.ป.ป., หน้า 19) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตไว้ว่า หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญที่จะช่วยให้ความเป็นอยู่หรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย สังคม จิตใจของบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต มนุษย์จึงไม่ใช่มีแต่เพียงปัจจัยทางร่างกายและสังคมยังส่งผลต่อจิตใจของมนุษย์อีกด้วย ชีวิตมนุษย์จึงต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ ร่างกาย สังคมและจิตใจ ซึ่งจะส่งผลต่อกันอยู่ตลอดเวลา มนุษย์หรือบุคคลจึงควรมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและนำมาซึ่งความสำเร็จ อันได้แก่ ทักษะชีวิตทางด้านร่างกาย บุคคลควรมีความรู้ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการรู้จักตนเอง เป็นต้น ทักษะชีวิตทางด้านสังคม บุคคลควรมีความรู้ความสามารถ หรือความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับบทบาทของชีวิต การติดต่อสื่อสารที่ดีกับผู้อื่น การแสดงออกที่เหมาะสม ทักษะการสนทนาในสังคม การปฏิบัติตนที่ดีต่อครอบครัวและสังคม เป็นต้น และทักษะชีวิตทางด้านจิตใจ บุคคลควรมีความรู้ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง การขจัดทุกข์และสร้างความสุข เป็นต้น

สรุปได้ว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ เจตคติ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีเนื้อหาที่เป็นจุดเน้นในการพัฒนาทักษะชีวิต 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จัดกิจกรรมใน 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบกลุ่มสนใจ (จัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ ตามความสนใจของนักศึกษาและประชาชนนอกระบบโรงเรียน) รูปแบบค่าย (จัดกิจกรรมเข้าค่ายเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ ตามสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชน) รูปแบบการอบรม (เน้นการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน) และ

รูปแบบการจัดกิจกรรมในชุมชน (รวมกลุ่มพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะเวทีเสวนาของประชาชนในชุมชนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ในเรื่องทักษะชีวิตด้านต่างๆที่จำเป็นสำหรับชุมชน)

จุดเด่นของการจัดการศึกษานอกระบบ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553, หน้า 24-25 อ้างอิงใน ปรียานุช จรรย์วิทยานนท์, 2551, กค.) มีการลักษณะแตกต่างจากการจัดการศึกษารูปแบบอื่น กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาทางเลือกของชุมชนที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เข้าถึงถิ่นทุรกันดารทั้งในชนบทและในเมือง สามารถเลือกเรียนแบบอิสระหรือเรียนเต็มเวลา

หลักสูตร เป็นการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น ทั้งหลักสูตรและวิธีการจัดรวมทั้งหลักสูตรเฉพาะเรื่อง สามารถสนองความต้องการทันที่ของพื้นที่ต่อความต้องการของผู้เรียน/ชุมชน เน้นการเรียนหนังสือพร้อมๆกับความเข้าใจ สนใจชุมชนบ้าง เป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกับการทำงาน บริการความรู้ที่หลากหลาย เป็นการเพิ่มโอกาสให้คนทำงาน

ผู้จัดการศึกษา ทุกภาคส่วนของสังคมร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน มูลนิธิ บริษัท บริษัทห้างร้าน ในลักษณะเครือข่ายหรือหุ้นส่วน ตั้งแต่ร่วมศึกษาสำรวจสภาพปัญหา กำหนดหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดหาครู การดูแลชั้นเรียน รวมทั้งการนิเทศติดตามผล

การจัดหาครูสอน บางประเทศได้ใช้ครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาเฉพาะ และมีประสบการณ์ตรงเป็นผู้สอน วิทยากรและครูอาสาสมัคร สถานที่เรียน การจัดการศึกษานอกระบบมิได้จำกัดสถานที่เรียนเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ส่วนใหญ่จะจัดในลักษณะศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่เรียนจะจัดทั้งเป็นเป็นโบสถ์ ห้างสรรพสินค้า ศูนย์กีฬา สโมสรฟุตบอล สถานีรถไฟ แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ห้องสมุด โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย สถานประกอบการ ศูนย์ชุมชน สโมสรผู้สูงอายุ สถาบันศิลปศึกษา สถาบันอาชีวศึกษา โปลีเทคนิค และองค์การศึกษารูปแบบอื่น ๆ

ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา การศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายน้อย ทุกภาคส่วนของสังคมได้ร่วมลงทุนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันทั้งบุคลากร ภูมิปัญญา ผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งสื่อการสอน

การศึกษาตามอัธยาศัย

การดำเนินงานทางด้านการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 15) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากประสบการณ์การทำงาน บุคคล ครอบครั้ว สื่อมวลชน ชุมชน แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิงและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานศึกษาที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต เป็นการจับบริการข้อมูล ข่าวสารความรู้ และการจัดสภาพและสถานการณ์ให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย เกิดการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เป็นคนทันโลก ทันเหตุการณ์ สามารถนำข้อมูลข่าวสารความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีกิจกรรมที่สำคัญเป็นงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ห้องสมุดประชาชน

เป็นศูนย์รวมวิทยาการและบริการข้อมูลข่าวสารความรู้สำหรับประชาชนทั่วไปและชุมชน ประกอบด้วย ห้องสมุดประชาชนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ ห้องสมุดประชาชนตำบล ห้องสมุดประชาชนจะให้บริการสื่อที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อทดลอง สื่อสาธิต และสื่ออื่น ๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของประชาชนในท้องถิ่นที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

เป็นศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลประจำหมู่บ้าน (เดิมเรียกที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ปัจจุบันโอนให้องค์การบริหารส่วนตำบลดูแล) จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน โดยมีชาวบ้านในท้องถิ่นเป็นผู้สร้างและดูแลรักษาที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านแต่ละแห่ง ซึ่งจะได้รับการสนับสนุนหนังสือพิมพ์การศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แห่งละ 2 ฉบับทุกวัน และหนังสืออื่น ๆ ซึ่งได้รับบริจาค เพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือ สร้างนิสัยรักการอ่าน รักษาสภาพการรู้หนังสือ ป้องกันการลืมนหนังสือ ให้บริการข่าวสารข้อมูลผ่านทางหนังสือพิมพ์เป็นหลัก ใช้เป็นที่พักผ่อนอ่านหนังสือในยามว่าง และนำประโยชน์จากการอ่านไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.)

เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ข่าวสารข้อมูล วิทยาการ และภูมิปัญญาต่างๆของชุมชน เป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต การเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย การสร้างความเข้มแข็งเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนและสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่ตำบลรับผิดชอบ

วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

เป็นการจัดบริการข่าวสารข้อมูลที่ทันเหตุการณ์ รวมทั้งการให้ความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ครอบครัว อาชีพ กฎหมาย ศิลปะดนตรี ธรรมะ ฯลฯ การจัดการเรียนการสอนทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาในระบบ หลักสูตรต่าง ๆ ในรูปแบบของรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ได้นำมาใช้เป็นสื่อส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกับสื่ออื่นๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อคอมพิวเตอร์ (ระบบ Internet และ E – Learning) เป็นต้น จัดเป็นสื่อประสม (Multimedia) เพื่อจัดบริการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา

เป็นการจัดบริการความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้กับนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ในรูปแบบของนิทรรศการทั้งประจำที่และเคลื่อนที่ สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ และความสนใจของประชาชน โดยเน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน ธรรมชาติวิทยา สิ่งแวดล้อม ดาราศาสตร์และอวกาศ เป็นต้น

พอสรุปได้ว่า กิจกรรมหลักของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่จัดบริการต่อเนื่องมาตลอดนับตั้งแต่มีการดำเนินการตลอดมา รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ในบางกิจกรรมหลัก มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาหรือการพัฒนาของรัฐบาลและแนวคิดใหม่ ๆ ในการจัดบริการการศึกษาตลอดมา เช่น มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือวิธีการเรียนการสอน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในช่วงหลังปีงบประมาณ 2546 จาก 3 วิธีเรียน คือ การเรียนแบบชั้นเรียน การเรียนในระบบทางไกล และการเรียนด้วยตนเอง ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการเรียนแบบพบกลุ่มการเรียนรู้และการเรียนแบบทางไกล อย่างไรก็ตามเป้าหมายสำคัญของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญาหรือแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต โดยยึดหลักการตอบสนองความจำเป็นของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ โอกาสและสภาพวิถีดำเนินชีวิตของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ

การวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการศึกษาของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากการปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เกิดการวิเคราะห์สถานการณ์และกำหนดภาระงานที่ต้องขับเคลื่อนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551 หน้า 38) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. สังคมส่วนใหญ่มองการศึกษานอกระบบเป็นทางเลือกสุดท้ายจึงไม่นิยมเรียนและผู้เรียนการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยมีจำนวนลดลง
2. สังคมมองเห็นผลผลิตของการศึกษานอกระบบยังไม่มีคุณภาพ
3. กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบเป็นผู้ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและมีการย้ายถิ่นสูงไม่สามารถเข้ารับบริการ ร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง
4. ความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของหน่วยงาน/ผู้จัดบริการ ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ไม่เท่ากัน
5. กระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรม ทำให้ข้อมูลไหลบ่าเข้าถึงประชาชนได้เร็วและหลากหลาย ทำให้ศีลธรรมเสื่อม การจัดการเรียนรู้เพื่อให้เป็นคนดีทำได้ยากขึ้น
6. คนทั่วไปไม่เข้าใจความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
7. ยังยึดติดแนวคิดจัดการศึกษาเอง ไม่ส่งเสริมหน่วยอื่นเข้ามาร่วมจัด รวมทั้งขาดทักษะการจัดการในรูปแบบภาคีเครือข่าย
8. ประเด็นที่ต้องถ่ายโอนภารกิจบางส่วนไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สร้างความกังวลให้กับบุคลากรของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
9. บุคลากรของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ยังขาดทักษะและประสบการณ์ ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนากำลังคน โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมและวิสัยทัศน์ใหม่ของการศึกษายุคเทคโนโลยีใหม่
10. ขาดพลังในการใช้ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนผลักดันให้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวาระแห่งชาติ

11. ผู้บริหารและทีมงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องการพัฒนาทักษะการบริหารและบริการลูกค้ายุคใหม่อย่างเป็นระบบต่อเนื่องและเป็นมืออาชีพ

สำหรับสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2550,ก, หน้า 47-48) ได้กล่าวถว้ภาวะวิกฤตของการศึกษานอกระบบในสังคมไทย ว่ามีสาเหตุที่สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. คนทั่วไปไม่เข้าใจความหมายและความแตกต่างระหว่างการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษาตลอดชีวิต

2. สังคมส่วนใหญ่มองการศึกษานอกระบบเป็นทางเลือกสุดท้าย ไม่นิยมเรียน ผู้เรียนการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยลดลง

3. สังคมมองผลผลิตของการศึกษานอกระบบยังไม่มีคุณภาพ

4. กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบเป็นผู้ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและย้ายถิ่นสูง ไม่สามารถเข้ารับบริการ ร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

5. ความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของหน่วยงาน/ผู้จัดบริการส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ไม่เท่ากัน

6. กระแสโลกาภิวัตน์และวัตถุนิยม ทำให้ข้อมูลไหลบ่าเข้าถึงประชาชนได้เร็วและหลากหลาย ทำให้ศีลธรรมเสื่อม การจัดการเรียนรู้ให้เป็นคนดีทำได้ยาก

7. การบริหารจัดการในระดับสำนักงานการศึกษานอกระบบไม่เป็นนิติบุคคลตามโครงสร้างปฏิรูประบบราชการ 2546 ทำให้ฐานะของหน่วยงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียงสำนักขนาดใหญ่ ตดสนใจนิติกรรมไม่ได้ ไม่มีอธิบดี/เลขาธิการ และรองอธิบดี / รองเลขาธิการช่วยในการจัดการ ทั้งทั้งงานเหมือนเดิมหรือยุ่งยากกว่าเดิม

8. ขาดกฎหมายรองรับการบริหารทำให้ขาดความชัดเจนในการกิจขอข่วยหน้าที่และอำนาจบังคับ

9. ยังยึดติดแนวคิดจัดการศึกษาเอง ทำให้ไม่ประสานหน่วยงานอื่นเข้าร่วมทำให้ขาดแนวคิดจัดการในรูปแบบเครือข่ายเท่าที่ควร

10. ประเด็นต้องถ่ายโอนภารกิจบางส่วนของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ไปให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความชัดเจน

11. บุคลากรของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ยังขาดทักษะและประสบการณ์ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องการพัฒนากำลังคนโดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม และวิสัยทัศน์ใหม่ของการศึกษายุคเทคโนโลยีใหม่

12. ยังขาดการขับเคลื่อนอย่างใช้ยุทธศาสตร์และมีพลังให้การศึกษาดลอดชีวิตเป็นวาระแห่งชาติ

13. ผู้บริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องพัฒนาทักษะการบริหารและการบริการยุคใหม่อย่างเป็นระบบต่อเนื่องและเป็นมืออาชีพ

ในการที่จะฝ่าวิกฤตของการศึกษานอกระบบในสังคมไทยได้นั้น ต้องวางจุดยืนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้เป็นตัวหลักเป็นเจ้าภาพแก้ปัญหา วิเคราะห์จากบทบาทภารกิจความสำเร็จของการดำเนินงานที่ผ่านมา มองทิศทางแนวโน้มการศึกษาของโลกมาปรับแนวดำเนินงานของประเทศไทยและวางยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนใหม่ให้ทันโลกาภิวัตน์

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

ในการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายของชุมชน ได้มีการทำงานร่วมกันในด้านต่าง ๆ ของชุมชนซึ่งรวมไปถึงการพัฒนาการศึกษาของคนในชุมชน อาจกล่าวได้ว่าการทำงานการทำงานของชุมชนนั้นไม่อาจขาดที่มงานส่วนใดส่วนหนึ่งไปได้ เนื่องจากทุกส่วนมีความสำคัญ ในการทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ดังที่ ประเวศ วะสี (2543, หน้า 9 – 10) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ว่าการศึกษาเป็นความหวังของสังคมและเป็นเสมือนต้นทางแห่งสภาพจิตใจ ครอบครัว วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เป็นกระบวนการทางการศึกษาจึงมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา เป็นกระบวนการที่เป็นกลางทุกคนจึงสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่นเดียวกับสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, หน้า 77 –86) ที่กล่าวถึง ภารกิจที่มุ่งให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในทุก ระดับและทุกประเภท สรุปได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในทางวิชาการ แนวการพัฒนาการศึกษาในยุคปฏิรูปที่ยึดหลักให้ผู้เรียนสำคัญที่สุด เพื่อให้เป็นคนเก่ง คนดี มีปัญญา มีความสุข มีความเป็นไทย และความเป็นสากล โดยการสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าวนี้ กระทำได้โดยผ่านการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งทุกฝ่ายในสังคม และชุมชนมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ได้เปิดโอกาสให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในท้องถิ่น สามารถกำหนดสาระของหลักสูตร ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ การพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวนี้เป็นไปตามแนวคิดการให้ชุมชนเป็นฐานซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อยู่ในชุมชนจากประสบการณ์จริง ในสถานการณ์จริง เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ และสถานประกอบการในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนในฐานะเป็นที่รู้จักท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี จะเป็นผู้มีส่วนร่วมได้ดียิ่ง

1.2 การมีส่วนร่วม ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีการจัดหา และพัฒนาสื่อกระบวนการต่าง ๆ ทั้งนี้ ชุมชนสามารถนำสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่น ใช้แหล่งเรียนรู้ โดยประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ได้ทุกสถานที่และทุกเวลา รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยรัฐกับ สถานศึกษาจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ในชุมชนให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับวิทยาการสากล ขณะที่ต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ วิทยาการสากล และใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ ควร เน้นไปที่การใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้นำชุมชนอาจร่วมเป็นวิทยากรหรือร่วมจัด กิจกรรมในสถานศึกษา เพื่อจะได้นำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญา ท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและ สนับสนุนการจัดการศึกษา รวมทั้งการสนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนา สื่อการเรียน โดยใช้ภูมิปัญญาในชุมชนอีกด้วย

1.3 การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน ในยุคปฏิรูป การศึกษาเป้าหมายของการให้การศึกษา จะไม่จำกัดแต่เฉพาะผู้เรียนหรือจำกัดแต่ภายใน โรงเรียนแต่ยังรวมไปถึงการให้ความรู้ ทักษะ การสร้างเจตคติ และ จิตสำนึกร่วมกันในการ พัฒนาท้องถิ่นของตน ผู้นำชุมชนจึงต้องเป็นผู้ที่รู้จักประสานเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ต่างๆ รวมทั้งสถานศึกษาโดยอาจขอความร่วมมือในการแนะนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มผลผลิตใน ชุมชน ขอวิทยากรให้ความรู้ หรือขอความร่วมมือให้สถานศึกษาทำการค้นคว้าวิจัยในหัวข้อที่ เป็นปัญหาของชุมชน หรือเข้าไปให้ความร่วมมือกับโครงการที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานอื่นจัด ขึ้นเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน

1.4 การมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจาก การศึกษาต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต คนในชุมชนทุกคนควรที่จะมีโอกาสได้เรียนรู้ “ทักษะการเรียนรู้” เพื่อจะได้พัฒนาตนเองและสังคมได้ ผู้นำชุมชนต้องมีบทบาทในการสร้าง “เครือข่าย” การเรียนรู้ชุมชน หรือ “ศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น” ด้วยการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่นและชุมชน

2. การมีส่วนร่วมทางการบริหาร จากหลักการบริหารสถานศึกษาที่ใช้โรงเรียน เป็นฐานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนการบริหารและการดำเนินงานในระดับท้องถิ่น จึงกำหนดให้การปฏิบัติเสรีจลันที่สถานศึกษาให้มากที่สุด โดยคำนึงถึงความมีอิสระและ คล่องตัวเป็นสำคัญผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม โดยทำหน้าที่

เป็นกรรมการได้ ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา รวมทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมทางอื่นได้แก่

2.1 การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดเรื่องคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงการบริหารและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้นำชุมชนสามารถเข้าไปร่วมเป็นกรรมการได้ ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษาซึ่งภาระหน้าที่ของคณะกรรมการ ทั้งสองระดับมีอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การกำหนด แผน นโยบาย การดำเนินกิจกรรมไปจนถึงการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล รวมทั้งเป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตลอดจนประสานประโยชน์ ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษานั้น ๆ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพได้มากที่สุด

2.2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นวิธีที่ทำให้สถานศึกษามีมาตรฐานและถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยสถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจะต้องเปิดเผยรายงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาประจำปีต่อสาธารณชนซึ่งในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาจะต้องให้ข้อมูลเพิ่มเติมรวมทั้งเชิญผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ร่วมให้ข้อมูลการจัดการศึกษา ผู้นำชุมชนจึงมีบทบาท สำคัญยิ่งทั้งในด้านการให้ข้อมูลเพิ่มเติม สำหรับการประเมินภายนอก และติดตามรายงานการประเมินคุณภาพทั้งรายงานประจำปีของสถานศึกษาและรายงานการตรวจสอบคุณภาพทุกห้าปี

2.3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนการศึกษาทางเลือกผู้นำชุมชน มีหน้าที่ดูแลให้สมาชิกในชุมชนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่คนพิการผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษ โดยที่การศึกษาจะเป็นในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย และอนุญาตให้มีการเทียบโอนระหว่างกันได้ ขณะเดียวกันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ก็เปิดโอกาสให้บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิ์จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน “ศูนย์การเรียนรู้” และได้รับสิทธิประโยชน์บางประการจากรัฐผู้นำชุมชนจึงมีหน้าที่ในการให้การสนับสนุนบุคคล ครอบครัว หรือองค์กรในชุมชน ที่ต้องการจัดการศึกษาทางเลือกนี้โดยที่การจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าว จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ประกาศในกฎกระทรวงและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.4 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สร้างแรงจูงใจเพื่อการศึกษา ผู้นำชุมชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ ประสานงานกับหน่วยงานเพื่อหาทางช่วยเหลือ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่มีความสามารถพิเศษ โดยการจัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรทางการศึกษาเป็นพิเศษนั้น นอกจากนี้ผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ให้แก่สมาชิกในชุมชนด้วย เช่น แนะนำแหล่งเรียนรู้ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงาน สถาบันทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดขึ้น อันจะเป็นประโยชน์สำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคมท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วมทางการเงินและการลงทุนเพื่อการศึกษา ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ได้แก่

3.1 เป็นผู้ร่วมระดมทุนเพื่อการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรและสรรพกำลังทั้งปวงจากท้องถิ่น ผู้นำชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยระดมทุนเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

3.2 เป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาของชุมชน จัดการศึกษาให้สมาชิกชุมชนทุกคนได้รับสิทธิเสมอภาค และได้รับโอกาสศึกษาต่อตามกำลังความสามารถได้อย่างสูงสุด ไม่จำเป็นต้องใช้จ่ายมาก ปัจจุบันรัฐได้ให้การสนับสนุนเป็นพิเศษด้านการเงิน และอุปกรณ์สำหรับผู้เรียนที่พิการและได้จัดกองทุนสำหรับผู้ด้อยโอกาส กองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา แต่การขอความช่วยเหลือจากรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวย่อมไม่เพียงพอผู้นำชุมชนอาจใช้วิธีต่างๆ ในการระดมทุนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือร่วมใจจากชุมชนสถานประกอบการ และภาคเอกชน โดยจัดตั้ง “กองทุนเพื่อการศึกษาของชุมชน” ขึ้นเอง กองทุนดังกล่าวควรมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือแก่สมาชิก ชุมชน ในด้านการศึกษาให้ชัดเจน

3.3 ร่วมติดตามการใช้เงินกองทุน ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการร่วมระดมทุนให้สถานศึกษาได้มีเงินสนับสนุนการดำเนินงานด้านการศึกษาเป็นบทบาทที่สำคัญ ขณะเดียวกันภายหลังการร่วมระดมทุนให้สถานศึกษาแล้ว ผู้นำชุมชนก็สามารถมีส่วนร่วมในการเสนอ และติดตามให้การใช้จ่ายเงินดังกล่าวเป็นไปอย่างโปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุด

ในขณะที่ Cohen and Uphoff (อ้างใน สุทัศน์ ทาวงศ์มา, 2544, หน้า 7-9) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ได้แบ่งย่อยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริงซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

1.2 การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

1.3 การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่น กลุ่มสตรีหรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำ และการสร้างพลังอำนาจในแก๊งค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏในขั้นตอนนี้อย่างแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่การมีส่วนร่วมสละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะให้ด้วยความเต็มใจ

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้าปฏิบัติในโครงการหรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

2.3 การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้นจะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนคือ

3.1 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Material Benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน

3.2 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

3.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง (Self – Esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าวจะเป็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไร บางกรณีแม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพลังงานความคิดของมวลชนที่จะทำให้โครงการพัฒนาหรือสามารถนำประยุกต์ใช้ต่อไป

อุทัย บุญประเสริฐ (2545, หน้า 189 – 191) กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารโดยใช้หลักการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และคืนอำนาจให้กับประชาชน และการบริการตนเอง เป็นหลักการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยในการประกันคุณภาพการศึกษาโดยการกระจายอำนาจหรือโอนอำนาจจากหน่วยงาน ของรัฐและท้องถิ่น ไปยังสถานศึกษาซึ่งอยู่ใกล้ชิดจากผู้เรียนมากที่สุด โดยให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน สามารถร่วมและควบคุมการศึกษาโดย รับผิดชอบ ตัดสินใจเกี่ยวกับงบประมาณ บุคลากร และหลักสูตรด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่บทเรียนที่มีคุณภาพ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 14-15) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การที่หนึ่งฝ่ายใด และที่ไม่เคยได้ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเล็กน้อย ได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสระภาพ เสมอภาคมิใช่เพียง ในส่วนรวมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่แรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ ซึ่งได้ให้หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วมไว้ 8 ประการดังนี้

1. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ เพราะถ้ามนุษย์ไม่มาร่วมคิด ร่วมรับรู้ ร่วมเข้าใจ เพียงพอก็อาจไม่เกิดประโยชน์ เท่าที่ควรหรืออาจใช้เพื่อทำลายเพื่อมนุษย์ด้วยกันเอง และสิ่งแวดล้อมได้

2. เชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

3. เชื่อว่าทุกคนไม่ได้ชั่วดี มาตั้งแต่เกิด โดยเหตุที่เขาอยากจนอยู่นั้นมิใช่จากกรรมเก่า
 4. เชื่อว่าชาวชุมชนต่าง ๆ มักมีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่งบางเรื่องที่ชาวชุมชนยึดถือจึงต้องค่อย ๆ ให้ปรับตัวผสมผสานกับวิทยาการภายนอก
 5. เชื่อว่าตนต่างกับชาวบ้านอยู่ไม่น้อย และชาวบ้านเองก็แตกต่างกันอยู่บ้าง
 6. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสามารถพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นได้ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม
 7. อาจใช้การมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบโดยตรง คือ มีส่วนร่วมโดยตัวบุคคลและแต่ละบุคคล หรือประชาชนก่อตั้งองค์กรขึ้นมามีส่วนร่วม หรือให้มีตัวแทนมามีส่วนร่วมโดยอ้อม ซึ่งยอมขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่
 8. การมีส่วนร่วมยิ่งมีเพิ่มขึ้น เมื่อมีสภาพที่เหมาะสม คือ ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้สึกว่าเขาได้ควบคุมโชคชะตาของตัวเอง มีอิสรภาพ ได้รับความเสมอภาคและได้รับความจริงใจให้มีส่วนร่วม ต้องมีความสามารถพอที่จะมีส่วนร่วมด้วยได้ มีการสื่อสาร 2 ทาง เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับรู้ข้อมูลอย่างถูกต้อง และสมบูรณ์ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับทราบ ร่วมคิดมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่โครงการมากยิ่งขึ้น เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วไม่กระทบกระเทือนสถานภาพในหน้าที่การงานหรือทางสังคมให้ลดน้อยลง ไม่ทำให้ประชาชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปกว่าผลตอบแทนที่เขาประเมินว่าจะได้รับ และต้องมีกลวิธีแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโครงการและผู้มีส่วนได้เสียเป็นอย่างดี
- ทัศนาศาสตร์ (2546, หน้า 12) ได้สรุปว่า การพัฒนาการศึกษาควรให้สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน และสังคม โดยให้สถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา จะทำงานแยกอิสระจากกันไม่ได้ จำเป็นต้องพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สถานศึกษาต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเช่นกัน การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาในสถานศึกษา การให้ชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดความรัก ความหวงแหน เห็นคุณค่าในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง ในขณะที่ยงยุทธพนานันท์ (2546, หน้า 24 – 26) และ สมสมัย เพ็ญงาม (2547, หน้า 56 – 58) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วม โรงเรียนและชุมชนควรมีการปฏิสัมพันธ์ ที่อยู่ในลักษณะเท่าเทียมกัน โรงเรียนต้องรับฟังความคิดเห็น ความต้องการ และปัญหาของชุมชน พร้อมทั้งให้ข้อมูลของโรงเรียน เช่น ศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนได้รับทราบถึงสิ่งเหล่านี้ ทำให้ชุมชนและโรงเรียนเกิดความเข้าใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน จนทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมโรงเรียนควรเปิดรับโรงเรียนออกสู่ชุมชนหาทางสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และดำเนินชีวิตร่วมกันควรพัฒนาโรงเรียนให้มีลักษณะเป็นประชาคมของชุมชนอย่างแท้จริง กล่าวคือ ทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหา พัฒนาสังคมและโรงเรียนไปพร้อมๆกัน ครูจึงควรเป็นบุคคลที่ทำงานแบบไม่มีเวลาตายตัว รู้และเข้าใจชุมชนเป็นอย่างดี และสามารถผนวกเรื่องราวของชุมชนไว้ในบทเรียนในชั้นเรียนได้ และถ้าครูเป็นบุคคลในชุมชนจะเป็นการดียิ่ง

3. หลักสูตรสถานศึกษาที่ดี คือหลักสูตรที่สามารถประสานสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชนได้ด้วยเหตุนี้โรงเรียนต้องเปิดโอกาส และกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทและภาระหน้าที่ในการบริหารหลักสูตร วิเคราะห์เนื้อหาสาระของบทเรียนมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สภาพปัญหาและเงื่อนไขของชุมชนเพียงใด

4. การบริหารโรงเรียนเมื่อโรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองจนเป็นประชาคมของชุมชนได้แล้ว ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารโรงเรียนด้วย เช่น ร่วมกำกับดูแล การบริหารโรงเรียน ร่วมกำกับดูแลคุณภาพของครู ร่วมกำหนดคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเด็กในชุมชน

จินตนา สุจจันท์ (2549, หน้า 48 – 49) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกเข้ามาร่วมวางแผน ปฏิบัติและประเมินงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน และยังให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วม และประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้ คือ

1. ช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น
3. การดำเนินงานของโครงการ ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากร เพื่อการพัฒนามากขึ้น

5. ช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้นและได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

5.1 การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการ เริ่มตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางนโยบายและแผนงาน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และร่วมประเมินผลโครงการ

5.2 การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (Nongenuine Participation) เป็นการมีส่วนร่วมเพียงในส่วนเฉพาะผู้เข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิก หรือการร่วมเสียสละแรงงานนอกจากการแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็นประเภทที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และไม่แท้จริงแล้ว ยังมีการแบ่งระดับการมีส่วนร่วม ออกเป็น 7 ระดับ ดังนี้

1) การถูกบังคับ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางเลือกเลย

2) การถูกหลอกล่อ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์อาจเป็นในรูปของค่าจ้างแรงงาน หรือ ความสะดวกสบายบางอย่าง แต่เบื้องหลังจริง ๆ แล้วเป็นการหาเสียงของนักการเมืองที่ยื่นโครงการมาล่อเท่านั้น

3) การถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนถูกชักชวนให้เข้าร่วมโครงการที่ถูกคิดและวางแผนจากทางราชการ แล้วถึงชักชวนให้ประชาชนร่วมมือโดยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ว่าเป็นโครงการที่ดีขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือ

4) การถูกสัมภาษณ์แล้ววางแผนให้การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ผู้ที่วางแผนโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการของประชาชนโดยการประชุม และสัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาคืออะไร จะวางแผนแก้ปัญหาอย่างไร และปฏิบัติการณ์อย่างไรยังอยู่ที่การตัดสินใจของทางราชการ

5) การมีโอกาสเสนอความคิดเห็น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการวางโครงการ และการดำเนินการตามโครงการแต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการ

6) การมีโอกาสเสนอโครงการ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนมีโอกาสเสนอโครงการ ราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไรจะแก้ไขได้อย่างไร วิธีใดที่ดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติในโครงการ

7) การมีโอกาสดัดสินใจ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจทุกเรื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินโครงการ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 26) ได้สรุปว่า เครือข่ายการเรียนรู้ คือการประสานแหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อรับและส่งหรือถ่ายทอดความรู้ประเภทต่าง ๆ ไปยังประชาชนอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา และเครือข่ายการเรียนรู้ คือ การจัดและเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาเพื่อขยายบริการ การศึกษา แลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ ข้อมูลข่าวสารไปสู่วงกว้างได้รวดเร็ว และการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ทั้งที่เป็นภูมิปัญญา และองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับชุมชน นอกจากนี้หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 27) ยังได้กล่าวถึงการจัดการความรู้ว่าเป็นกระบวนการรวบรวมการจัดระบบ การแลกเปลี่ยน และการประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร โดยการพัฒนาจากระบบข้อมูลไปสู่สารสนเทศ เพื่อก่อให้เกิดความรู้และปัญญา ซึ่งจะทำให้ทุกคนในองค์กรมีความสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ สามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้การคิดวิเคราะห์และการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้

ทางด้านหน่วยการศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 48) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่สมาชิกทุกคนของหน่วยงานหรือองค์กร มาร่วมกันดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยในการดำเนินการนั้นมีลักษณะของกระบวนการ (Process) มีขั้นตอนที่มุ่งหมายจะให้เกิดการเรียนรู้ (Learning) อย่างต่อเนื่อง มีพลวัต (Dynamic) กล่าวคือ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการแก้ไขปัญหาาร่วมกันกำหนดแผนงานใหม่ ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนในความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดี ต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็น ถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่ายและที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด

ในการดำเนินการมีแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายตามความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 ขึ้นไป หรือองค์กรตั้งแต่ 2 องค์กรขึ้นไป มาทำงานร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม และรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มตามโครงการที่มีอยู่ในองค์กร รวมทั้งเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่าง

มีประสิทธิภาพและผู้ปฏิบัติงานต่างเกิดความพึงพอใจในการทำงานนั้น ทางด้านการทำงานของภาคีเครือข่ายนั้นจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาทำงานร่วมกันเพื่อดำเนินการ หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ ถึงจะสามารถทำให้การทำงานร่วมกันสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี

การวางแผน

การวางแผนการศึกษาและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น มีความสำคัญในด้านการวางแผนการดำเนินการว่าในการทำงานนั้นจะดำเนินกิจกรรมใดบ้างและจะดำเนินการไปในทิศทางใด ดังที่ อุกฤษ บัญประเสริฐ (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544, หน้า 25-26) ได้กล่าวว่า วิธีการวางแผนโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปนั้น มีหลายแบบ หลายวิธีด้วยกัน แต่ละแบบแต่ละวิธีก็มุ่ง ที่จะให้การดำเนินงานตามโครงการนั้นบรรลุเป้าหมาย หรือบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีวางแผนแต่ละโครงการจะพยายามทำให้เป็นสิ่งที่เข้าใจง่าย กำหนดลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างชัดเจน กำหนดให้เห็นชัดว่า จะต้องทำอะไรที่เข้าใจก่อนหลังอย่างไร เมื่อตรวจดูแผนหรืออ่านโครงการนั้นโดยตลอดแล้วให้ประสบความสำเร็จจะทำอย่างไร ด้วยวิธีใด ในการดำเนินงานนั้นจะต้องใช้ทรัพยากรคน ใช้เงิน ใช้วัสดุ อุปกรณ์ วัสดุดิบและสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังบอกให้ทราบอีกด้วยว่า ถ้าต้องการดูหรือพิสูจน์ว่า โครงการนั้นประสบความสำเร็จ บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่มากน้อยเพียงใด ให้ดูวิธีไหน ดูจากอะไรหรือพิจารณาอย่างไรสิ่งเหล่านี้ในการวางแผนโครงการแต่ละครั้ง ผู้วางแผนหรือผู้รับผิดชอบการวางแผน จะต้องพยายามกำหนดให้ชัดเจน มองเห็นลำดับขั้นตอนที่แน่นอน มองเห็นความสัมพันธ์ในลำดับก่อนหลังความสอดคล้องต่อเนื่องของลำดับในการดำเนินงานในส่วนต่าง ๆ อย่างชัดเจน สามารถเข้าใจได้โดยตลอด ช่วยให้พิจารณาโครงการตัดสินใจได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถวางแผนปฏิบัติงานสามารถนำแผนออกปฏิบัติได้สะดวกด้วยความเข้าใจอย่างชัดเจน ไม่คลุมเครือ

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก (2545, หน้า 2) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผนไว้ว่า การวางแผน คือ งานทุกด้านขององค์กร ที่ได้กำหนดขึ้นอย่างมีเหตุมีผล แผนเป็นระเบียบวิธีหรือขั้นตอนที่เป็นระบบที่บุคลากรใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางดำเนินงานขององค์กร และการวางแผน คือ การเตรียมการหรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้บริหารมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานหรือกระทำอะไรบางอย่างในอนาคต

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546, หน้า 16 - 17) ได้กล่าวถึงการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนว่า เมื่อได้ทางเลือกต่าง ๆ ที่นำไปสู่เป้าหมายจะมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน รู้ว่า

เวลาใดควรทำอะไร ที่ไหน อย่างไร อาจมีการกำหนดเป้าหมายย่อย ๆ หลาย ๆ เป้าหมายที่ต้องทำให้สำเร็จทั้งหมด เป้าหมายใหญ่จึงบรรลุ การคิดเชิงกลยุทธ์ในเรื่องเล็ก ๆ อาจเป็นการวางแผนในความคิดส่วนเรื่องใหญ่ ๆ เช่น การวางแผนกลยุทธ์ในระดับองค์การ จะประกอบด้วยปัจจัยสำคัญสองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง เป้าหมาย (ends) หรือจุดหมายที่ต้องการไปถึง และส่วนที่สอง วิธีทางหรือแนวทางปฏิบัติ (means) เพื่อบรรลุจุดหมายนั้น แผนกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าจะนำไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์ โดยจะเขียนออกมาเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน

นอกจากนั้น เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546, หน้า 45 – 47, 203 – 205) ยังได้กล่าวถึงความสามารถในการวางแผนว่า นักคิดเชิงกลยุทธ์จะต้องเป็นนักวางแผนด้วย โดยมีแผนการสำหรับเป้าหมายระยะสั้นเพื่อแก้ปัญหาเล็ก ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยใช้การคิดอย่างมีข้อสมมติในการลำดับขั้นตอนการดำเนินการบรรลุเป้าหมาย แต่หากไม่มีการวางแผนลงบนกระดาษไม่นานอาจจะลืม เหมือนนักเดินทางไกลที่คิดว่าตนเองจำเส้นทาง การเดินทางได้โดยไม่ต้องพึ่งแผนที่ ทำให้เมื่อเดินทางไปสักพักก็หลงทางหาทางออกไม่ได้ แต่แผนที่วางไว้ชัดเจนจะทำให้เห็นว่า จะเลือกเส้นทางใดจึงจะไปถึงจุดหมาย และระหว่างทางจะต้องพบกับอะไรบ้าง การวางแผนจะช่วยตอบคำถามภายในจินตนาการที่ชัดเจนขึ้น “จะประสบความสำเร็จในเป้าหมายได้อย่างไร” โดยแจกแจงในรายละเอียดว่า

1. มีเป้าหมายจะทำอะไร?
2. จะทำเมื่อไหร่?
3. จะทำอย่างไร?
4. ใครเป็นผู้ทำ?

การวางแผนมักจะเขียนออกมาในรูปของแผนงาน ช่วยให้เราเห็นเป้าหมายที่ชัดเจน แผนงานช่วยลดความเสี่ยงภัยและความไม่แน่นอนลง ช่วยให้สามารถเตรียมการและจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรที่เกี่ยวข้องได้ทำให้การใช้ประโยชน์และการประสานงานทรัพยากรต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แผนงานที่ชัดเจนทั้งในส่วนของเป้าหมาย วิธีการ ขั้นตอนและขอบเขตเวลาในการดำเนินการ จะช่วยควบคุมความคิดและพฤติกรรมให้มุ่งสู่เป้าหมาย อันจะช่วยเปิดโอกาสให้เข้าใกล้ความสำเร็จที่วัดได้ ลดโอกาสการดำเนินการอย่างผิดพลาดเนื่องจากแผนที่ดีจะช่วยลดความเสี่ยงของความไม่แน่นอน หลีกเลี่ยงเหตุการณ์ไม่คาดคิด ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน การวางแผนที่ดีจะช่วยประหยัดเวลา และทรัพยากร ที่สำคัญคือจะนำไปสู่ชัยชนะตามที่ตั้งใจไว้ นักคิดเชิงกลยุทธ์จะต้องเป็นนักวางแผนการที่รอบคอบและยืดหยุ่น พร้อมเสมอสำหรับสถานการณ์ต่าง ๆ หากต้องการประสบความสำเร็จในเป้าหมายที่พึงประสงค์ ซึ่งการคิดเชิงกลยุทธ์ สามารถจัดลำดับขั้นตอนการคิด ได้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมายที่จะไปให้ถึง
- ขั้นที่ 2 วิเคราะห์และประเมินผลสถานะ
- ขั้นที่ 3 หาทางเลือกกลยุทธ์
- ขั้นที่ 4 วางแผนปฏิบัติการ
- ขั้นที่ 5 การวางแผนคู่ขนาน
- ขั้นที่ 6 การทดสอบในสถานการณ์จำลอง
- ขั้นที่ 7 การลงมือปฏิบัติการ
- ขั้นที่ 8 การประเมินผล

การวางแผนเป็นกระบวนการที่ชี้ให้เห็นถึงวิธีการต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติช่วยให้เรามองเห็นช่องว่างระหว่างสถานะเป้าหมายกับสถานะปัจจุบันว่าจะต้องทำอะไรบ้างจำเป็นจะต้องไปทำอะไรโดยบอกถึงสิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องใช้เพื่อเปิดช่องว่างระหว่างสถานะปัจจุบันกับสถานะเป้าหมาย เช่นการจัดเตรียมกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ การจัดทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องใช้เหมาะสมการวางแผนกลยุทธ์เป็นเรื่องสำคัญซึ่งยอมไม่ได้หยุดอยู่เพียงว่าเราวางแผนกลยุทธ์หรือไม่แต่อยู่ที่เราวางแผนนั้น ดีหรือไม่ด้วย คนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินตามแผนกลยุทธ์มักจะวางแผนโดยคิดถึงผลกระทบระยะยาวมากกว่าหวังผลเฉพาะหน้าโดยยึดคติที่ว่า ลงทุนที่ดูเหมือนต้องเสียผลประโยชน์ในวันนี้ จะเก็บผลที่มากกว่าและยาวนานกว่าในภายหน้า จึงสามารถยับยั้งความพึงพอใจในเฉพาะหน้าไว้ก่อน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2547, หน้า 277 – 230) ได้กล่าวถึง ความหมายของการวางแผนว่า การวางแผน หมายถึง การตัดสินใจไว้ล่วงหน้าว่าในอนาคตจะทำอะไร จะมีวิธีการดำเนินการอย่างไร และใครจะเป็นผู้รับผิดชอบเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพเป็นการนำความรู้ทางนโยบายและแผนมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ ความสำเร็จของการวางแผนคือ การวางแผน ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้คือ

1. เป็นเรื่องที่ต้องการให้เกิดในอนาคต
2. การกำหนดผลลัพธ์ (Result) ซึ่งมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ได้แก่ เป้าหมายรวม (Goals) วัตถุประสงค์ (Objectives) และเป้าหมายเฉพาะ (Targets)
 - 2.1 เป้าหมายรวม เป็นความมุ่งหมายส่วนรวมขององค์การ
 - 2.2 วัตถุประสงค์ แสดงความมุ่งหมายของหน่วยงานและโครงการขององค์การ
 - 2.3 เป้าหมายเฉพาะ เป็นความมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจง มักกำหนดเป็นเชิงปริมาณหรือเป้าหมายที่วัดได้
3. การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติหรือวิธีดำเนินการ (Procedure)

เฮเลน เรโนลด์ และแมรี อีททราเมล (มปป., หน้า 50-51) ได้กล่าวว่า จำเป็นต้องวางแผนของแต่ละวัน ไม่อย่างนั้นแล้ว ก็จะจมอยู่กับงานที่ทยอยมากองสุมอยู่บนโต๊ะ เพราะเมื่อไม่วางแผน ก็จะใช้เวลาไปในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แทนที่จะได้มีโอกาสสร้างสรรค์หรือพัฒนางาน ซึ่งการวางแผนช่วยลดกิจกรรมที่ไม่เกิดประโยชน์ และการผัดวันประกันพรุ่ง การวางแผนในมุมกว้าง จะช่วยให้เห็นภาพที่กว้างออกไป การวางแผนเช่นนี้ได้แก่ การวางแผนที่คุณทบทวนเป้าหมาย ระยะยาวและวัตถุประสงค์ระยะสั้น สำหรับแผนนั้นเป็นเวลาที่คุณจะย้อนคิดถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้วเพื่อเรียนรู้จากสิ่งที่เคยทำผิดพลาด และปรับปรุงเพื่อให้เกิดความสำเร็จขึ้นมา การวางแผนในมุมลึก คือ การวางแผนเฉพาะจุด หรือเฉพาะเรื่องเจาะจงลงไป ซึ่งได้แก่ เวลาที่จะทำสิ่งต่อไปนี้

1. วางแผนการทำงานประจำวัน
2. คิดถึงปัญหาเรื่องคน
3. จัดระบบเวลาการทำงาน

เดลล์ และคณะ (อ้างใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และสุรพล ปราณวนิช, 2535, หน้า 419-420) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการวางแผนไว้ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของหน่วยงานหรือสถาบัน
 - 1.1 กำหนดรูปแบบของแผนงานที่จะจัดทำ รวมทั้งรูปแบบการประเมินผลด้วยใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การจัดลำดับชั้นของหน้าที่แผนผังวัตถุประสงค์และโครงสร้างวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมาย
 - 1.2 ในขั้นแรกกำหนดจุดมุ่งหมายโดยใช้ข้อความอย่างกว้าง ๆ แล้วจึงให้รายละเอียดข้อความดังกล่าวให้มากขึ้น
2. จัดทำแผนงานเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย
 - 2.1 รวบรวมข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง เพราะการจัดทำแผนงานต้องใช้ความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับระบบทางสังคม เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะเกี่ยวกับปัญหาที่ต้องการแก้ไขนั้นในเบื้องต้นจึงต้องรวบรวมข่าวสารที่มีขอบเขตกว้าง มีการสำรวจทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมืออื่น ๆ เช่น เทคนิคเดลฟาย หรือการวิเคราะห์รูปปลั๊กซ์ฉบับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
 - 2.2 ใช้ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ในการวางแผน ซึ่งประกันได้ว่าจะทำให้แผนงานบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ แล้วจึงแยกแผนงานออกเป็นประเภทต่าง ๆ
 - 2.3 แยกประเภทงานหรือแผนงานย่อยเป็นองค์ประกอบแผนงาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าต้องการทรัพยากรใดบ้างสำหรับการดำเนินงานตามแผน

3. ประมาณทรัพยากรที่ต้องการ (ปัจจัยนำเข้า)

3.1 ประมาณต้นทุนของแต่ละองค์ประกอบของแผนงาน และกำหนดต้นทุนเฉลี่ยต่อโครงการ

3.2 ปรับลดต้นทุนในอนาคตให้ค่าในปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบโดยใช้ฐานเดียวกัน

4. ประมาณผลลับและผลประโยชน์ของแต่ละแผนงาน กำหนดหน่วยวัดผลลัพธ์ ตัวอย่าง เช่น แผนงานทางการศึกษานั้นหน่วยวัดเพื่อประมาณคุณค่าของการศึกษาระดับวิทยาลัยได้แก่ ดอลล่าร์ จำนวนผู้ได้รับปริญญาหรือจำนวน บัณฑิตที่ทำงาน ข้อมูลการวัดผลลัพธ์ (ผลตอบแทน) อาจจะได้จากการวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทน และการเชื่อมโยงเชิงตรรกะ

5. ประเมินผลแผนงานหรือแผนงานย่อย

5.1 ตัดสินว่าแผนงานใดให้ผลลัพธ์มากที่สุดโดยใช้ต้นทุนน้อยที่สุดวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทน

5.2 ตัดสินว่าแผนงานใดสามารถบรรลุถึงจุดมุ่งหมายของหน่วยงานได้ดีที่สุดเกณฑ์ที่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายซึ่งใช้เพื่อประเมินผลนี้ ทำให้ระบบงบประมาณตามแผนงานมิได้เป็นการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ล้วน ๆ เพียงอย่างเดียว แม้ว่าจะมีแผนงานจำนวนหนึ่งที่วิเคราะห์โดย อัตราส่วนผลประโยชน์-ต้นทุน แล้วได้ผลดี แต่มีบางแผนงาน บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย ที่กำหนดไว้ได้ดีกว่าแผนงานอื่น

สิทธิโชค วรานุสันติกุล (มปป., หน้า 110) ได้กล่าวว่า การทำงานขั้นวางแผนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากที่สุดขั้นหนึ่งในการพัฒนาทีมงานเพราะว่าการวางแผนเป็นการกำหนดว่ากิจกรรมที่ควรกระทำในการพัฒนาทีมงานนั้นได้ถูกจัดเอาไว้ในช่วงเวลาที่เหมาะสมหรือไม่ ดังนั้นจึงมีการวางแผนให้เสร็จเสียก่อนที่จะมีการประชุมเพื่อการพัฒนาทีมงานและหลังจากการประชุมที่ผู้บริหารชี้แจงความจำเป็นกับประโยชน์ของการพัฒนาทีมงานให้แก่ลูกทีม จนกระทั่งลูกทีมได้จัดลำดับความสำคัญของปัญหาในทีมงานที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของทีมงานเรียบร้อยแล้ว

สรุปได้ว่า การวางแผน คือการกำหนดแผนงานในอนาคต ว่าใคร จะทำอะไร ที่ไหน และอย่างไร และจะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปได้อย่างไรซึ่งกล่าวได้ว่าการวางแผนจะเป็นประตูนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้นั่นเอง

การประสานงาน

การที่บุคคลหรือหน่วยงานในองค์กร ทำงานร่วมกับบุคคลและหน่วยงานอื่นเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำต่อเนื่องสอดคล้องกันไป เพื่อให้ทำงานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของการประสานงานเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการทำงาน ร่วมกันของภาคีเครือข่าย ซึ่งการประสานงานเป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนแลองค์กรต่าง ๆ รวมตัวกันขึ้นเพื่อจะขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ให้ดีซึ่งชาญชัย อาจินสมาจาร (2543, หน้า 52 – 58) ได้กล่าวถึง การเชื่อมภายในการประสานงานว่า การเชื่อมภายในที่ดี ซึ่งมีการจัดตั้งการเชื่อมที่แข็งแกร่งขึ้นระหว่างสมาชิกของทีม และผ่านมายังผู้นำทีมที่ถูกจัดการรวมกลุ่มคน การเป็นผู้เชื่อมภายในที่ดีไม่ใช่ของง่าย มันต้องการตัดสินใจที่รู้ตัวโดยผู้นำทีม ซึ่งบทบาทเบื้องต้นของเขาก็คือผู้บริหาร จึงควรตระหนักในการกำหนดบทบาทของตัวเอง พร้อมทั้งสำรองเวลาเพื่อการฝึกทักษะการเชื่อมของตน แทนที่จะใช้เวลาเรียนรู้เฉพาะแต่เนื้อหาทางวิชาการ การเชื่อมภายในและภายนอกเป็นบทบาทหน้าที่เป็นทางการ ซึ่งควรดำเนินการโดยผู้นำทีม นอกจากนี้สิ่งเหล่านี้แล้วก็มีการเชื่อมอีกชั้นหนึ่งซึ่งสามารถกระทำได้โดยสมาชิกทั้งหมดของทีมช่วย ๆ กัน และร่วมกันพัฒนาต่อไป ถ้าสมาชิกทั้งหมดของทีมทำคุณประโยชน์ให้กับการเชื่อมอย่างไม่เป็นทางการนี้ได้ดี ทีมก็จะรวมกันอย่างแข็งแกร่งจนมีลักษณะยึดหยุ่น ผู้บริหารจำเป็นต้องใช้เวลาค่อนข้างมากในการประสานและผสมผสานงานของคนอื่นดังนั้น คนเราจึงสร้างคำว่า “ผู้เชื่อมการบริหาร” เพื่ออธิบายว่าเขาทำอะไร ทักษะการเชื่อมที่สำคัญ 11 ประการ ประกอบไปด้วย

1. ผู้เชื่อมรับฟังก่อนตัดสินใจ
2. ผู้เชื่อมทำให้สมาชิกของทีมทันสมัยอย่างสม่ำเสมอ
3. ผู้เชื่อมเปิดตัวและตอบสนองต่อปัญหาของคน
4. ผู้เชื่อมพัฒนาทีมที่สมดุล
5. ผู้เชื่อมจัดสรรงานให้กับคนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความสามารถของเขา
6. ผู้เชื่อมส่งเสริมการนับถือ ความเข้าใจ และความไว้วางใจในระหว่างสมาชิกของทีม
7. ผู้เชื่อมมอบหมายงานที่เขาไม่จำเป็นต้องทำเอง
8. ผู้เชื่อมจัดตั้งตัวอย่างและเห็นด้วยกับทีมต่อมาตรฐานของคุณภาพที่สูง
9. ผู้เชื่อมจัดตั้งเป้าหมายที่ทำให้สัมฤทธิ์ผลได้สำหรับทีม แต่จะจูงใจให้ทีมของเขาปรับปรุงผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ
10. ผู้เชื่อมประสานงานและเป็นตัวแทนของสมาชิกในทีม

11. ผู้เชื่อมจะให้สมาชิกของทีมเข้าเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาประเด็นที่สำคัญ ๆ เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2545, หน้า 352) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ช่วยให้เกิดการประสานงานที่ดี คือ

1. ระบบการสื่อสารที่ดี เช่น การพบปะพูดคุย การปรึกษาหารือกัน การติดต่อสื่อสาร 2 ทาง ทำให้เกิดการประสานงานที่ดี
2. การอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายอย่างเต็มที่
3. การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ
4. การควบคุมสั่งการที่ชัดเจน การวางแผนการทำงานไว้ล่วงหน้า ทำให้ทุกฝ่ายทราบหน้าที่ ทำให้การประสานงานง่ายขึ้น

ยุดา รักไทย และเบญจมาศ อ่ำพันธุ์ (2545, หน้า 21) ได้กล่าวถึง การเจริญเติบโตด้วยการประสานงานว่า ควรนำเอาส่วนดีของการขึ้นนำ และการมอบหมายหน้าที่ มาใช้เพื่อแก้ไขวิกฤติเกี่ยวกับการควบคุมใช้ทั้งวิธีดำเนินงาน แบบสั่งการจากส่วนบนกับเสนอความคิดเห็นจากส่วนล่างผสมผสานกันไป วางนโยบายและระบบเพื่อกำหนดพฤติกรรมของผู้บริหารทุกระดับแต่อย่างไรก็ดีเมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้นมาก และเต็มไปด้วยแบบแผนวิธีการต่าง ๆ มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกคอยขัดแย้งขัดขวางกัน ทำให้ไม่มีเวลาสนใจคิดริเริ่มอะไรใหม่ เราจึงไม่อาจหลีกเลี่ยง วิกฤติความล่าช้าไปได้

สมิต สัชฌุกร (2546, หน้า 1 – 5) กล่าวว่า การประสานงานเกิดจากความต้องการที่จะให้งาน หรือกิจกรรมย่อย ๆ ที่จะทำเกิดผลสำเร็จ โดยปฏิบัติอย่างสอดคล้องในจังหวะ เวลา เดียวกัน ได้ผลงานที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่เป็นไปตามข้อกำหนด ประหยัดเวลา และทรัพยากรในการปฏิบัติงาน ก่อนการประสานงานเราควรกำหนดความต้องการให้แน่ชัดว่าเราประสานงานให้เกิดอะไรหรือเป็นอย่างไร หรือจะทำให้ได้ผลรับอย่างไร เพราะหากว่าไม่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเราก็อาจจะประสานงานผิดจากที่ควรจะเป็น โดยทั่วไปเราประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานมีความสะดวกราบรื่น ไม่เกิดปัญหาข้อขัดแย้ง แต่ในการประสานงานในแต่ละครั้งหรือในแต่ละกรณี เราประสานงานโดยวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อแจ้งให้ผู้ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องทราบ
2. เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดี
3. เพื่อขอคำยินยอมหรือความเห็นชอบ
4. เพื่อขอความช่วยเหลือ
5. เพื่อขจัดข้อขัดแย้งอันอาจมีขึ้น

สามิต สัชฌกร (2546, หน้า 43 – 49) ยังได้แบ่งประเภทของการประสานงานเป็น 2 ประเภท คือ

1. การประสานงานภายในองค์กรและภายนอกองค์กร หมายถึง การประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในองค์กรและการประสานงานระหว่างองค์กร

2. การประสานงานในแนวดิ่งและการประสานงานในแนวนอน หมายถึง การประสานงานในระดับต่าง ๆ ในสำนักงานหากเป็นการประสานงานแนวดิ่ง หมายถึง การประสานงานระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชากับผู้บังคับบัญชา สำหรับการประสานงานในแนวนอน หมายถึงการประสานงานระหว่างบุคคลที่มีตำแหน่งเท่าเทียมกัน

ระบบการประสานงานภายในองค์กรหรือภายในหน่วยงานเดียวกันมีการจัดระบบดังต่อไปนี้

1. การจัดแผนผังและกำหนดหน้าที่การงาน คือ การจัดแบ่งแยกงานให้เป็นลักษณะเฉพาะงาน การกำหนดหน้าที่ให้ชัดเจน

2. การจัดระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การติดต่อสื่อสารที่มีการประสานงานที่มีความสำคัญอย่างแยกไม่ออก ควรจัดให้มีการติดต่อสื่อสาร

3. การใช้คณะกรรมการ เป็นการประสานงานโดยใช้รูปแบบของคณะกรรมการที่อำนวยความสะดวกโดยตรง คณะกรรมการตั้งขึ้นมาเพื่อการประสานงานอยู่ด้วย

4. เปิดจ่ายงบประมาณ ที่ควบคุมภารกิจในส่วนต่าง ๆ ประสานงานกัน

5. การติดตามสอดส่องการปฏิบัติงาน การติดตามงานในหน่วยงานเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง จัดให้มีการประสานงานกัน

6. การใช้เจ้าหน้าที่ประสานงาน งานบางประเภทต้องจัดให้มีผู้ประสานงานทำหน้าที่แทนผู้บริหาร

7. การจัดให้มีการประชุมเจ้าหน้าที่ดำเนินงานเป็นการประสานงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ในองค์กร

8. การจัดการฝึกอบรม การจัดอบรมให้กับคณะในองค์กรทั้งผู้บริหาร ผู้ใต้บังคับบัญชา จัดให้มีการประชุมร่วมกันให้เกิดการประสานงานกัน

9. จัดให้มีหน่วยแนะนำให้คำปรึกษา เพื่อลดความขัดแย้งในองค์กร

10. การจัดให้มีการมอบอำนาจหน้าที่ เป็นการกระจายอำนาจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีส่วนร่วม เป็นการประสานงานอย่างดียิ่ง

11. การจัดให้มีการบำรุงขวัญ

ชัยสิทธิ์ สนิทสมบูรณ์ทอง (2547, หน้า 15) ได้กล่าวถึง บทบาทของหัวหน้าเป็นผู้ประสานงานว่า เปรียบเช่น วงดนตรี ทีมฟุตบอล พรรคการเมือง ที่ต้องมีหัวหน้าคอยประสานให้กลุ่มต่าง ๆ ร่วมกันได้ การไม่ลงรอยกัน เกี่ยงกัน แย่งกัน ไม่พอใจกันหรือกระทบกระทั่งกัน อาจมีขึ้นได้ในทุกวงการ จึงต้องมีผู้คอยประสานให้ร่วมทำกรานั้น ๆ กันได้อย่างราบรื่นในการทำงานคนหลายคนร่วมกันอาจมีการไม่ลงรอยกัน เกี่ยงกัน แย่งกันไม่พอใจกัน กระทบกระทั่งกันได้ทุกหน่วยงาน จึงเป็นหน้าที่ของหัวหน้าจะต้องคอยประสานให้ลูกน้องร่วมกันทำงานให้มีประสิทธิภาพ ลูกน้องจึงต้องการหัวหน้าที่เป็นผู้ประสานภายในหน่วยงานให้ร่วมทำงานได้อย่างปกติสุข

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 46) ได้ให้ความหมายของการประสานงานว่า หมายถึง วิธีซึ่งคนจำนวนมาก มาร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตกลงกันไว้โดยกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบปฏิบัติด้วยความสามัคคี สมานฉันท์ และมีประสิทธิภาพที่สุด หรืออาจกล่าวได้ว่า การประสานงาน หมายถึง การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อให้งานหรือกิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายขององค์กรนั้น สมานฉันท์และมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การประสานงาน หมายถึง การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อให้งานหรือกิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายขององค์กรนั้นสมานฉันท์และมีประสิทธิภาพ การประสานงานเกิดจากความต้องการที่จะให้งาน หรือกิจกรรมย่อย ๆ ที่จะทำเกิดผลสำเร็จ โดยปฏิบัติอย่างสอดคล้องในจังหวะ เวลาเดียวกัน ได้ผลงานที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่เป็นไปตามข้อกำหนด ประหยัดเวลา และทรัพยากรในการปฏิบัติงาน

ความร่วมมือ

การทำงานทุกอย่างนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคน ทุกภาคส่วนเพื่อที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังที่ ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544, หน้า 64) ได้กล่าวว่า เครือข่ายความร่วมมือหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือทุนเพื่อน ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือนี้จะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนา เครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนนี้จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจและนิยามสถานการณ์ปัญหา หรือกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะและสนทนากับ “คนแปลกหน้า” เพื่อตั้ง

เอาประสบการณ์ แนวร่วมและทรัพยากรเพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือนี้จะส่งเสริมให้ชุมชนเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเกิดสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน ท้องถิ่น และสำนักสาธารณะเพื่อสังคมโดยรวม

ยุดา รักไทย และเบญจมาศ อ่ำพันธุ์ (2545, หน้า 21, 96 – 97) ได้กล่าวถึงการเติมโตด้วยความร่วมมือ ว่าเป็นการปลูกฝังค่านิยมในการช่วยเหลือและร่วมมือกันทั้งองค์กรนั้นเป็นวิธีการกำจัดความล่าช้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งเราต้องอาศัยการสื่อสารข้อมูลกันอย่างทั่วถึง และการเน้นย้ำความสำคัญของทีมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ทีมเฉพาะกิจหรือทีมถาวร ถึงแม้องค์กรจะดูเหมือนพัฒนาเปลี่ยนแปลงเต็มที่แล้วแต่ก็ยังมีปัญหาหลาย ๆ อย่างที่เราไม่อาจกำจัดได้สิ้นซาก เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงภายนอกต่าง ๆ ที่ไม่เคยหยุดนิ่งขณะที่ผู้นำแบบมีส่วนร่วมจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงและคอยเจรจาต่อรองเรื่องรายละเอียดต่าง ๆ กับผู้ร่วมงานสถานการณ์ที่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงแบบมีส่วนร่วมนี้จะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดคือ

1. เมื่อต้องการความร่วมมืออย่างยั่งยืนจากสมาชิก เพื่อขยายผลของการเปลี่ยนแปลงโดยผู้นำและผู้ตามร่วมกันโดยตลอด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ
2. เมื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นสามารถเจรจาต่อรองกันได้ ในเรื่องรายละเอียดและส่วนประกอบบางอย่าง เช่น การเปลี่ยนแปลงตารางการทำงาน
3. เมื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นถูกต่อต้านมาก แต่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะนำแบบมีส่วนร่วมได้ ต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการรับมือการต่อต้านอย่างสร้างสรรค์ จึงสามารถควบคุมกระบวนการของกลุ่มได้โดยง่าย
4. เมื่อต้องการให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการเปลี่ยนแปลงนั้นให้มากที่สุด

นางลักษณ์ สุทธิวิวัฒนพันธ์ (2546, หน้า 43 – 46) ได้กล่าวว่า ทำไมคนอยากร่วมมือทำงาน ซึ่งผู้บริหารควรจะทราบเพราะอะไร ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือลูกน้องทั้งหลายของท่านจึงอยากร่วมมือทำงานอย่างกระตือรือร้น มีความสุขและทำงานเต็มที่อย่างมีประสิทธิภาพ ความเข้าใจมีความสำคัญตรงที่ว่า เมื่อใดก็ตามลูกน้องไม่อยากร่วมมือทำงานเท่าที่ควรจะเป็น จะได้มองหาสาเหตุที่แท้จริงและแก้ไขได้ถูกต้อง เหตุผลที่ว่าคนอยากร่วมมือทำงานก็เพราะว่า

1. เขาเห็นด้วย ในวัตถุประสงค์ของงานที่จะต้องปฏิบัติ เพราะถ้าไม่เห็นด้วย เขาอาจจะไม่ตั้งใจเท่าที่ควร เพราะไม่รู้ว่าทำอะไรเพื่ออะไร จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร / หัวหน้างาน ที่พึงต้อง อธิบาย / โน้มน้าวให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจและเห็นด้วยในวัตถุประสงค์

2. เห็นด้วยในวิธีการทำงาน เพราะหากผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกว่ามีวิธีปฏิบัติงานนั้นๆ ไม่น่าจะทำให้งานสำเร็จอย่างงานอื่นได้ ก็จะทำให้ไม่ทุ่มเทในการทำงาน เพราะไม่แน่ใจในผลงานเนื่องจากไม่เห็นด้วยในวิธีปฏิบัติที่นั้น ๆ ดังนั้นแม้ผู้ปฏิบัติงานจะเห็นด้วยในวัตถุประสงค์แต่ยังขาดความเห็นด้วยในวิธีการทำงาน เป็นการยากที่เขาจะร่วมกันทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ

3. มีมิตรภาพในกลุ่ม ผู้บริหารพึงตระหนักในการสร้างความสามานสามัคคีหรือสัมพันธ์ภาพอันดีให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน โดยเทคนิควิธีการต่าง ๆ เริ่มการจัดฝึกอบรม การจัดกิจกรรมร่วม การให้มีการทำงานเป็นทีม ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถร่วมปฏิบัติงานกันอย่างราบรื่น ลด / ขจัด ความขัดแย้งในกลุ่มผู้ปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในผลงานร่วมของหน่วยงานและองค์กร

4. การยอมรับภาวะผู้นำของผู้ที่เป็นหัวหน้า เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องปรับปรุง/พัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้มีบุคลิกภาพและการประพฤติปฏิบัติตนตลอดจนวิธีการปกครอง บังคับบัญชาให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาและยอมรับของลูกน้อง เพราะการยอมรับภาวะผู้นำของหัวหน้า จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเชื่อฟัง มั่นใจ เต็มใจทำงานให้ ข้าราชการ ข้าราชการ ให้ข้อเสนอแนะ ข้อปรึกษาหารือ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลอย่างสำคัญต่อผลงานที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล

5. รู้สึกว่าตนมีความสำคัญ มีส่วนช่วยกลุ่มหรือผู้อื่นได้ ผู้บริหารที่สามารถมีจิตวิทยาและมนุษยสัมพันธ์ที่จะทำให้ผู้ร่วมงานทุกระดับ มีความรู้สึกว่าคุณมีความหมาย มีความสำคัญ มีคุณค่าต่อความสำเร็จในงานของกลุ่ม ของหน่วย และขององค์กร ผู้บริหารที่ไร้จิตวิทยาในเรื่องนี้มักทำให้ลูกน้องทุกระดับมีความรู้สึกว่าคุณไร้คุณค่า ไม่มีฝีมือไม่มีผลดีต่อความหมายและความสำคัญต่ออย่างใดกับหน่วยงานและองค์กร ความรู้สึกนี้ไม่เป็นผลดีต่อองค์กรเลย เพราะผู้ปฏิบัติงาน จะซังกะตายในการทำงาน ไม่ปรับปรุงตนเอง ไม่อยากปรับปรุงงาน ขาดความกระตือรือร้นขาดความหวังในความก้าวหน้า และความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่

ชัยสิทธิ์ ลินสมบุญทอง (2547, หน้า 18) ได้กล่าวถึงบทบาทของหัวหน้าเมื่อลูกน้องเป็นผู้ร่วมงาน ลูกน้องจะเป็นคนทำหัวหน้าเป็นคนตรวจแก้และรับรอง บางงานก็ต้องทำด้วยกันทั้งหัวหน้าและลูกน้องแต่จะเป็นงานที่ลูกน้องทำหัวหน้าตรวจแก้หรืองานทำด้วยกันทั้งหัวหน้าและลูกน้องก็ตาม ลูกน้องจะต้องให้ความร่วมมือร่วมใจกับหัวหน้าและผู้ร่วมงานอื่นในการทำงานนั้นงานจึงจะสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หัวหน้าย่อมชอบลูกน้องที่ความร่วมมือร่วมใจในการทำงานและไม่ชอบลูกน้องที่ไม่ให้ความร่วมมือร่วมใจ ทำรี ๆ ขวาง ๆ หรือแยกตัวทำไปตามอำเภอ โดยไม่ประสานกับคนอื่น

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 47) กล่าวว่า ความร่วมมือ หมายถึง ความเต็มใจของแต่ละคนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งตามเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงานความร่วมมือจะเป็นการที่ฝ่ายหนึ่งเป็น “เจ้าของหรือเจ้าภาพ” งานหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วขอให้ฝ่ายอื่นเข้ามาร่วม มีลักษณะ เกิดขึ้นเป็นครั้ง ๆ ไป ไม่มุ่งความต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่มุ่งให้กิจกรรมนั้น ๆ แล้ว เสร็จตามความต้องการของฝ่ายเจ้าของงาน

สรุปได้ว่า ความร่วมมือเป็นการช่วยเหลือด้วยความสมัครใจ แม้จะไม่มีหน้าที่โดยตรง อาจจะทำเรื่องเดียวกันในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลาก็ได้แต่กระทั่งอาจให้ความร่วมมือ ทำบางเรื่องบางเวลา ความร่วมมือจะต้องสร้างสัมพันธภาพในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย โดยอาศัยความเข้าใจ หรือการตกลงร่วมกัน มีการรวบรวมกำลังความคิด วิธีการ เทคนิค และระดมทรัพยากรมาสนับสนุนงานร่วมกัน เป็นการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทำงานร่วมกันและช่วยเหลือกันและกันเพื่อไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง

การทำงานร่วมกัน

ในการทำงานร่วมกันนั้นเป็นการดำเนินตามวิธีการ ของชุมชนโดยให้ชุมชนและองค์กรต่างเข้ามามีส่วนในการทำการงานอย่างมีระบบ ดังที่ ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544, หน้า 35) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นวิธีการขององค์กรชุมชน แนวทางวัฒนธรรมชุมชนตลอดไปจนถึงกระบวนการที่ชาวบ้านเข้าไปมีบทบาทในการเรียนรู้และตัดสินใจ เพื่อกำหนดแผนงานโครงการร่วมกับภาคอื่น ๆ การรวมกลุ่มตามธรรมชาติและสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่ใกล้เคียงในระดับจังหวัด ภูมิภาค และในระดับชาติเป็นกระบวนการเครือข่ายของชาวบ้านที่มีระบบการจัดการทางความคิดระบบการตัดสินใจด้วยตนเองอีกทั้งยังประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวางกลายเป็นกระบวนการ สร้างนวัตกรรมทางการพัฒนาที่หลากหลาย และเป็นกระบวนการของประชาชนที่แท้จริง

ยุดา รักไทย และเบญจมาศ อ่ำพันธุ์ (2545, หน้า 105 – 106) ได้กล่าวถึง ปัญหาในการทำงานของคนนอกว่า จากการที่ไม่ได้ใกล้ชิดกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและใกล้ชิดคนที่อยู่ในสถานการณ์นั้นมาตั้งแต่ต้น จึงทำให้คนนอกมีปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินการบางอย่างเป็นพิเศษ เช่น

1. ขาดเป้าหมายและเหตุผลที่ชัดเจนในการชักจูงผู้อื่น สาเหตุหนึ่งอาจเนื่องมาจากคนนอกและลูกค้าไม่ได้ทำการกำหนดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน ทั้งนี้เราต้องเข้าใจว่าเมื่อมอบหมายภาระการบริหารไปแล้วไม่ได้หมายความว่า คนนอกจะต้องดำเนินการทุกอย่าง

ทั้งหมดแต่ลูกค้าหรือองค์กรเองก็ต้องช่วยเหลือตัวเองด้วย เพราะคนนอกไม่ใช่เทวดาจะได้รู้ไปหมดว่าใครมีความต้องการ หรือแรงจูงใจอะไร

2. อคติของคนใน-บางคน ที่คิดว่าตนเองก็มีความสามารถพอที่จะทำงานนี้ได้แล้ว ทำไมจึงต้องไปใช้คนนอกที่ไม่ได้รู้เรื่องรู้ราวภายในหน่วยงานของตน มาจัดการต่าง ๆ แทนตน ดังนั้นคนพวกนี้จึงไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับคนนอก

3. การต่อต้านจากส่วนอื่น ๆ ในองค์กร ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

4. ความไม่พร้อมของลูกค้าในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านบุคลากร ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลง ปัญหานี้มักเกิดกับองค์กรที่ไม่มีการพัฒนาบุคลากรของตนเองอย่างต่อเนื่องจนทำให้ล้าหลังยากแก่การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ ๆ

นางลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์ (2546, หน้า 173) ได้กล่าวถึง การทำงานร่วมกันว่าถ้าจะได้รับความร่วมมือด้วยดีซึ่งกันและกันและผู้ร่วมงานไม่ว่าผู้บริหารหรือหัวหน้างาน หรือผู้ปฏิบัติงานต่างควรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนปฏิบัติงาน การกำหนดมาตรฐานการประเมินผลงานรวมของหน่วยงานด้วยกันทั้งนั้น แต่หัวหน้าหรือผู้จัดการหรือกรรมการผู้จัดการที่ขาดประสบการณ์มักจะไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้นวมงานทุกระดับ ยืนยันความคิดเห็นของตัวเองชนิดหัวชนฝา เพราะอาจจะคิดไปเองว่า ถ้าขึ้นยอมรับฟังความคิดเห็นที่ดีมีประโยชน์จะกลายเป็นว่าตัวเองเสียหน้ายอมรับสภาพเช่นนั้นไม่ได้แต่พอตอนท้ายที่สุด ความคิดเห็นของผู้บริหารคนนั้นก็เป็นเรื่องที่ลูกน้องต้องจำใจทำตามแม้จะไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งก็ตามเมื่อสภาพเป็นเช่นนี้ ลูกน้องก็แทบจะหมดอะไรตายอยากกับสภาพที่เกิดขึ้น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องงานการจึงไม่มีอีกต่อไป เพราะลูกน้องไม่เห็นว่าการเสนอความคิดเห็นของพวกเขาจะเป็นประโยชน์อันใดกับหน่วยงาน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และวิชญา ปาณปยุตต์ (2546, หน้า 39-40) ได้ให้ความคิดเห็นว่า ในกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโรงเรียน จึงเป็นองค์ประกอบที่หลอมรวมอยู่ในภาพของความเป็นชุมชนไม่ว่าจะในแง่ของพื้นฐานของชุมชนในแง่กระบวนการชุมชน และในแง่ของพลังชุมชนพร้อมกันได้ให้ข้อเสนอแนะในการพิจารณาบทบาทโรงเรียนละชุมชน ในประเด็นต่อไปนี้

1. สภาวะพื้นฐานของชุมชนและสภาวะพื้นฐานของโรงเรียนโดยพิจารณาวิสัยทัศน์ และจัดลำดับความสามารถของบุคลากรในโรงเรียน ภาวะผู้นำของโรงเรียน ทรัพยากรของโรงเรียนและสภาพชุมชนตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนที่เป็นอยู่ในอดีตและปัจจุบัน

2. การศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนและกระบวนการโรงเรียนที่สัมพันธ์กับชุมชนโดยพิจารณากระบวนการชุมชน ได้แก่ ลักษณะการทำงานและการแก้ปัญหาชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่โรงเรียนและชุมชนร่วมกัน เช่นกิจกรรมที่ชุมชนทำเพื่อโรงเรียนกิจกรรมที่โรงเรียนทำเพื่อชุมชนและกิจกรรมที่ชุมชนและโรงเรียนทำร่วมกัน

3. ศึกษาพลังของโรงเรียนและพลังของชุมชนโดยพิจารณาถึงพลังความคิดและทรัพยากรการของชุมชนและโรงเรียน เช่น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาและความต้องการของชุมชน การฝึกอบรมอาชีพให้นักเรียนและบุคลากรในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในชุมชน การริเริ่ม การอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับชุมชนการจัดตั้งธนาคารในโรงเรียนที่สัมพันธ์กับกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนขณะเดียวกัน ชัยสิทธิ์ สินสมบูรณ์ทอง (2547, หน้า18) ได้กล่าวถึงบทบาทของหัวหน้าในขณะที่ลูกน้องเป็นผู้ทำงาน ซึ่งในการทำงาน โดยทั่วไปลูกน้องจะเป็นคนทำ หัวหน้าเป็นคนตรวจแก้และรับรอง ในหน่วยงานแต่ละหน่วยภายใต้การดูแลของหัวหน้าแต่ละคน มักจะต้องใช้ลูกน้องหลายคนทำ เพราะงานมาก ลำพังหัวหน้าคนเดียวทำไม่ไหว ถ้าลูกน้องคนใด คนหนึ่งหรือหลายไม่ทำงานงานก็จะค้างไม่เสร็จตามเป้าหมาย ลูกน้องที่น่าเบื่อของหัวหน้าประเภทที่หนึ่ง คือ ประเภทไม่ค่อยทำงานซึ่งอาจจะเป็นคน “ร้อนที่นั่น” หรือ “ซีฟจรลงเท้า” ไม่ชอบนั่งประจำอยู่กับโต๊ะทำงาน ชอบเตร่ไม่เตร่มาประชาสัมพันธ์ตลอดหัวตึกท้ายตึก หรือออกตระเวนไปนอกที่ทำงานบ่อย ๆ หาตัวไม่ค่อยพบ หรือ “รังเกียจงาน” หรือ “เบี่ยงงาน” นั่งตะแคงให้คนอื่นทำมาก ๆ ตัวเองทำน้อย ๆ ลูกน้องประเภทนี้จะป็นคนที่หัวหน้าไม่ชอบเอามาก ๆ หัวหน้าจะรักลูกน้องที่ตั้งใจทำงาน

Schmidt and Tiedemann (อ้างถึงใน บดินทร์ รัตมิตเทศ, 2550, หน้า 55-58) ได้กล่าวถึงโมเดลของการทำงานร่วมกัน หรือ เรียกว่า Concomitance Model ซึ่งตั้งชื่อจากความเป็นจริงที่ว่าหน้าที่ทั้งสามประการ “ติดตามซึ่งกันและกันตลอดระยะของกระบวนการนวัตกรรมผ่านปฏิสัมพันธ์แบบกึ่งต่อเนื่อง” คุณสมบัติที่สำคัญของโมเดลมี3ประการดังนี้

1. หน้าที่ทั้ง 3 ประการเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกันและลำดับงานต่าง ๆ อย่างเฉพาะการตามความรับผิดชอบของแผนงาน ตามหน้าที่ซึ่งทำให้โมเดลนี้สามารถนำมาใช้ในการวางแผนเครือข่ายเบื้องต้น

2. การให้รายละเอียดอย่างสมบูรณ์ในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ท่ามกลางหน้าที่ต่าง ๆ ในกระบวนการ นวัตกรรม

3. ขั้นตอนการเรียงลำดับกระบวนการแบบทันเวลาไม่ได้กำหนดจากขั้นตอนการส่งผ่านจากภายนอก (Organization-Dependent Transfer Steps) แต่กำหนดจากตัวแปลเชิง

สถิติที่สัมพันธ์กับธุรกิจ เช่น การจัดสรรทรัพยากร ผลสำเร็จของวัตถุประสงค์ในระยะเวลาและอื่น ๆ ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของโมเดลนี้คือ การตระหนักหรือยอมรับในกฎเกณฑ์ ที่ให้ความสำคัญในเชิงธุรกิจมากกว่าตัวแปรตามภายในองค์กร โมเดลนี้ยังมีแนวทางการตัดสินใจที่สำคัญกล่าวคือกรณีมีความจำเป็น กระบวนการถูกยกเลิก ข้อมูลย้อนกลับจะเกิดขึ้นตลอดโมเดล ซึ่งเชื่อมโยงหน้าที่สำคัญเข้าด้วยกัน

ลิตทิลไชค วรานุสันติกุล (ม.ป.ป., หน้า 78 – 79) ได้กล่าวถึง ด้านวิธีการทำงานของทีมซึ่งงานที่มีประสิทธิภาพที่ดังนี้

1. การตัดสินใจกระโดยเสียงส่วนใหญ่ในลักษณะเห็นพ้อง
2. การประชุมมีประสิทธิภาพและได้งาน
3. เน้นการแก้ปัญหาแทนที่จะตำหนิคนที่รับผิดชอบงานนั้นแล้วเกิดปัญหา
4. ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม
5. ทุกคนฟังอย่างดี
6. มีข้อมูลย้อนกลับต้อนให้แก่คนอย่างสม่ำเสมอ
7. สมาชิกที่คนได้รับข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวของทีมอย่างทันสมัย
8. กำหนดการของงานสำคัญต่าง ๆ เป็นที่ทราบกันดีและเป็นที่ตกลงกันมาและ

กล่าวถึงลักษณะของทีมงานที่ไร้ประสิทธิภาพมีดังนี้

- 1) เมื่อจะมีการตัดสินใจครั้งใดเหมือนกับว่ามีวิกฤติการณ์เกิดขึ้นเสมอ
- 2) มีบุคคลบางคนพยายามข่มขืนผู้อื่นให้ตัดสินใจความเห็นของตัวเอง
- 3) การสื่อสารเป็นแบบทางเดียวมุ่งไปสู่ผู้นำ
- 4) ใช้เวลาพูดกันแต่รายละเอียดเล็กน้อยที่ไม่สำคัญมากเกินไป
- 5) การประชุมไม่ค่อยมีประสิทธิภาพได้แต่สิ่งที่ไม่อาจแก้ไขได้
- 6) การประชุมมักจะเป็นเรื่องชี้หุ้มาชี้หมาแห่งไม่สำคัญ
- 7) มักปฏิบัติภารกิจโดยมิได้วางแผนไว้ก่อน
- 8) สมาชิกทำงานแบบตัวใครตัวมันปฏิเสธคนอื่น ๆ
- 9) เมื่อมีประชุมสมาชิกในทีมมักจะมาสายหรือขาดประชุมไปเลย

Austin (อ้างถึงใน คมสัน ขจรชีพพันธุ์งาม, 2550, หน้า 71-72) ได้กล่าวว่าสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำงานงานเป็นที่ทีม ในส่วนของโครงสร้างองค์กรที่มีลำดับขั้นไม่มาก เป็นงานที่ต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม จะมีโอกาสประสบความสำเร็จเพิ่มขึ้น หากทีมงานนั้นไม่จำเป็นต้องมีโครงสร้างที่มีหลายลำดับขั้น เนื่องจากโครงสร้างองค์กรที่มีลำดับขั้นน้อยจะเป็นตัวสร้างนิสัย หรือพฤติกรรมการทำงานที่เอื้อประโยชน์ต่องานที่ต้องอาศัยการ

ทำงานเป็นทีมโดยเฉพาะอย่างยิ่งมันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเต็มใจในการแบ่งปันข้อมูลภายในทีม ความร่วมมือข้ามแผนกและการเอื้ออำนาจแก่พนักงานได้เป็นอย่างดี นิสัยหรือพฤติกรรมดังกล่าวจะมีอยู่น้อยมากหรือแทบไม่มีเลยในองค์กรที่มีเจ้านายซึ่งทำหน้าที่คิดและสั่งการทุกอย่างโดยที่ทุก ๆ คนที่เหลือได้แต่ทำตามคำสั่ง องค์กรแบบนั้นไม่พร้อมสำหรับการทำงานเป็นทีม

สรุปได้ว่า การจัดการเครือข่ายเป็นการทำงานในชุมชนซึ่งทุกภาคส่วนได้มาจับบทบาทสำคัญในด้านต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้และช่วยเป็นสิ่งที่กำหนดทางอย่างเป็นทางการเป็นระบบเพื่อให้ง่าย และรวดเร็วต่อการทำงานของเครือข่ายชุมชน

การประเมินผล

ในด้านการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนในหลาย ๆ ด้าน อาทิ เช่น ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งเป็นการให้โอกาสกับประชาชนได้ทำงานร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายในชุมชนและเชื่อมโยงภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนขึ้นภายในพื้นที่ของตนเอง จึงส่งผลให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับชุมชน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างน่าพอใจ จนได้รับการยอมรับจากหลายฝ่าย ดังที่ อรุณี เวียงแสง และคณะ (2548, หน้า 18) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในมุมมองของงานพัฒนาชุมชน คือ “การศึกษาว่า การดำเนินโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ภายใต้เงื่อนไข ปัจจัย หากจะดำเนินการต่อไปน่าจะทำอย่างไรบ้าง” การประเมินผล จึงมุ่งเน้นเพื่อให้โครงการพัฒนาได้ดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และการแสดงให้เห็นคุณภาพของโครงการ เช่น โครงการการมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม / เครือข่าย ในการดำเนินงานโครงการได้เกิดกลุ่ม องค์กรที่มีโครงสร้างบทบาทหน้าที่องค์กรที่โปร่งใส และได้รับจากคนในชุมชน สมาชิกขององค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

อรุณี เวียงแสง และคณะ (2548, หน้า 24) ยังได้กล่าวถึง หัวใจสำคัญที่ต้องตระหนักเสมอในการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ตระหนักถึงความสำคัญ ก่อนจะดำเนินการประเมินผล ต้องทำความเข้าใจร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องที่ฝ่าย ว่าทำไมมีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมมันสำคัญอย่างไร ทำอย่างไรหากทำแล้วจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อะไรบางอย่างที่สามารถนำไปพัฒนา และกำหนดแนวทางการทำงานให้ดีขึ้นได้

2. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ทั้งเจ้าหน้าที่กลุ่มเป้าหมายผู้บริหาร แหล่งทุน ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ และอื่น ๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้น

อาจจะกำหนดร่วมกันตั้งแต่แรกว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เหล่านี้สมควรจะร่วมในกิจกรรมใด เมื่อใด และมีบทบาทอย่างไร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประพันธ์ สร้อยเพชร (2547) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ข้างอำเภอสันกำแพง จังหวัด เชียงใหม่ พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในด้านการบริหาร และจัดการศึกษาในการส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการจัดการศึกษา สนับสนุนให้โรงเรียนได้จัด กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ให้ความเห็นชอบในสาระหลักสูตร ส่วนการไม่มีส่วน ร่วมคือการแต่งตั้งอนุกรรมการ กำหนดนโยบายของโรงเรียนและการจัดทำแผนปฏิบัติการ ประจำปี ทั้งนี้เกิดจากปัญหา การขาดความรู้เกี่ยวกับการปฏิรูป และขาดการประสานงานของ สถานศึกษา ส่วนในด้านการแสวงหาและให้การสนับสนุนด้านการเงิน พบว่าส่วนใหญ่ได้มีส่วน ร่วมส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน การแสวงหาวัสดุอุปกรณ์ให้แก่ทางโรงเรียน ส่วนการไม่มีส่วนร่วม คือ การประสานงานกับเอกชน ห้างร้านต่าง ๆ เพื่อหาเงินสนับสนุน โรงเรียน สำหรับด้านการร่วมกิจกรรมพัฒนานักเรียนพบว่าคณะกรรมการมีส่วนร่วมในด้านการ จัดกิจกรรมกีฬาในโรงเรียน การจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีและในด้านการประสานงาน และการประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการ พัฒนาประสานการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า ในการให้ชุมชนเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษา ซึ่งปรากฏในแหล่งต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้ สะท้อนให้เห็นว่า การให้ภาคเครือข่าย เข้ามามีส่วนร่วมในด้านการทำงานร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม และรับรู้ว่ ตนเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มตามโครงการที่มีอยู่ในองค์กร รวมทั้งเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำงาน ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพและผู้ปฏิบัติงานต่างเกิดความพึง พอใจในการทำงานนั้น ทางด้านการทำงานของภาคีเครือข่ายนั้นจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความ ร่วมมือของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาทำงานร่วมกันเพื่อดำเนินการ หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ ถึงจะสามารถทำให้การทำงานร่วมกันสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่รัฐต้องการเท่านั้น แต่หมายรวมถึง การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม ทั้งในฐานะของผู้ตัดสินใจ และผู้ดำเนินการในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการ ของภาคประชาชนด้วย และการกำหนดไว้ในกฎหมายและแนวนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย ย่อมเป็นการสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของรัฐที่จะผลักดันให้การจัด

การศึกษาทุกระดับ เป็นการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้ปรากฏผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ณัฐวุฒิ หลวงธิดา (2549) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนบ้านโป่งแดง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ด้านการประสานงาน พบว่า ชุมชน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมเสียสละเวลาให้กับโรงเรียนในการประสานงานเกี่ยวกับการพัฒนา สถานศึกษา ช่วยประสานงานกับบุคคลในท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา และสนับสนุน กิจกรรมนักเรียนระหว่างโรงเรียนกับชุมชนประเด็นการไม่มีส่วนร่วม ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในเรื่อง ของการประสานงานกับองค์กรอื่นนอกท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา จัดหาวัสดุ อุปกรณ์การเรียนรู้ออกจากองค์กรภายนอกเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน จัดหาวัสดุ อุปกรณ์การ เรียนรู้จากสถานประกอบการเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน ส่วนปัญหาที่พบในการ ประสานงาน คือ ชุมชนไม่รับรู้ปัญหา ความเคลื่อนไหวของโรงเรียนหรือปัญหาของนักเรียน ไม่มี การประสานงานระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ต่างคนต่างความคิด ขาดการประสานระหว่างผู้นำ ชุมชนกับครูและหน่วยงานอื่นๆ ชุมชนไม่ค่อยรู้หนังสือจึงไม่ค่อยมีโอกาสได้ร่วมงานกับโรงเรียน ประกอบกับขาดการประสานงานอย่างต่อเนื่องและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สำหรับ ข้อเสนอแนะควรแจ้งข่าวเกี่ยวกับการดำเนินงานให้ชุมชนทราบและช่วยกันทำงานเป็นการ ทำงานร่วมกับชุมชนแจ้งจุดประสงค์ให้ชุมชนทราบอย่างสม่ำเสมอแจ้งปัญหาหรือเรื่อง ภายในโรงเรียนให้ชุมชนได้รับทราบสำหรับการจัดแสวงหาทรัพยากร พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มี ส่วนร่วมช่วยเหลือด้านแรงงานในการพัฒนาโรงเรียน เสนอแนะบุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถเข้าเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน และแสวงหาข่าวสารที่เป็นประโยชน์ แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ประเด็นการไม่มีส่วนร่วมชุมชนไม่มีส่วนร่วมในเรื่อง พิจารณาคูณสมบัติของนักรการภารโรงที่เข้ามาทำงานในโรงเรียน เป็นตัวแทนของโรงเรียนใน การขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนจากองค์การบริหาร ส่วนท้องถิ่น บริจาค วัสดุ อุปกรณ์ให้กับโรงเรียน

ณรงค์ ปันใจ (2549) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน บ้านเมือง กี้ด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับการจัดสรรทรัพยากร พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีส่วน ร่วมช่วยเหลือในด้านแรงงานในการพัฒนาโรงเรียน ให้ความช่วยเหลือด้านวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้แก่โรงเรียนและวางแผนกำหนดแนวทางในการแสวงหาพัสดุ อุปกรณ์ ทุนทรัพย์ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน ส่วนรายการที่ไม่มีส่วนร่วม คือ อนุมัติแผนการ ประจำปีขอโรงเรียนจัดสรรการใช้งบประมาณของโรงเรียน และสำรวจทรัพยากรที่จำเป็น ในการจัดการศึกษาทั้งในโรงเรียนและชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะของชุมชนในการจัดสรร

ทรัพยากร ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรเลือกใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนและเหมาะสมกับสภาพการใช้งาน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อใช้ในการศึกษา การขอรับการสนับสนุนทรัพยากรจากองค์การบริหารส่วนตำบล และควรแสวงหาทรัพยากรทั้งในและนอกชุมชนส่วนการประสานงาน พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมประสานงานกับชุมชนในด้านการพัฒนาโรงเรียน ประสานความร่วมมือกับคณะครูในโรงเรียนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน และประสานความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนการไม่มีส่วนร่วมคือประสานงานกับผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อมาช่วยสอนในโรงเรียน ประสานกับหน่วยงานราชการเพื่อช่วยเหลือโรงเรียน และประสานกับองค์กรภายนอกชุมชนเพื่อหารายได้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

ชนิดา พันธุ์ล้อม (2550) ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสามปี และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของประชาชนโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ประชาชนยังไม่ให้ความสนใจในกิจกรรมของเทศบาลเท่าที่ควร การแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นเกิดความล่าช้า ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม คือ เพศ อายุ และอาชีพของประชาชน สำหรับปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม คือ ระดับการศึกษาและการมีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมในท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

พัชรินทร์ จูแวน (2550) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการเสนอข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียน วางแผนส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประสานงานกับชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน ช่วยเหลือด้านแรงงานในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ระดมทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาโรงเรียน แนะนำให้นักเรียนไปศึกษาต่อ ปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ส่วนข้อเสนอแนะนั้น อยากให้ทางโรงเรียนมีการประชุม สัมมนาเกี่ยวกับการวางแผน และการประเมินผล พร้อมทั้งสร้างสัมพันธ์ชุมชนที่ดีระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

จิราณิลย์ คำดอน (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา โรงเรียนเทศบาลสบบง ตำบลสบบง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ด้านวิชาการพบว่าโรงเรียนไม่มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน บุคลากรในโรงเรียนมีไม่เพียงพอ ขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ แหล่งการเรียนรู้ที่น้อยเกินไป ไม่มีการนำนักเรียนการเรียนรู้จากสถานที่อื่นที่สนใจมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน และจัดหาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เช่น การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และ โรงเรียนควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ในแหล่งเรียนรู้ที่มีประโยชน์ ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา ด้านงบประมาณ ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมการเข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบการรายงานผลการใช้งบประมาณของโรงเรียน รองลงมาคือการร่วมระดมทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาโรงเรียน ส่วนการไม่มีส่วนร่วมนั้น ไม่มีส่วนร่วมการสนับสนุนให้โรงเรียนมีการจัดซื้อจัดจ้างวัสดุครุภัณฑ์ และอุปกรณ์การศึกษาโดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียน รองลงมาคือการวางแผนการจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการจัดหาแหล่งทุนสนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้ในการพัฒนาโรงเรียน ในส่วนของปัญหาที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เทศบาลสบบง ตำบลสบบง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ด้านงบประมาณ พบว่า ประชาชนไม่มีการติดตามตรวจสอบการใช้จ่ายเงินในโรงเรียน รองลงมาคือ ไม่มีการร่วมจัดทำแผนการจัดสรรงบประมาณของโรงเรียนและประชาชนไม่เคยรับทราบเรื่องงบประมาณ ส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการจัดตั้งกรรมการตรวจสอบและให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย และควรร่วมกับประชาชนในการจัดทำแผนการใช้งบประมาณของโรงเรียน เช่น การจัดทำแผนการจัดซื้อจัดจ้างต่าง ๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา “การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง” ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย บุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จำนวนทั้งสิ้น 20 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม 1 คน พนักงานราชการตำแหน่งครูอาสาสมัคร 9 คน พนักงานราชการตำแหน่งหัวหน้า กศน. ตำบล 7 คน พนักงานบริการ 1 คน พนักงานขับรถ 1 คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด 1 คน โดยนำมาใช้ทั้งหมดจำนวนทั้งสิ้น 20 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากประชากรที่เป็นภาคีเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม โดยเป็นเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครชุมชน เจ้าหน้าที่อนามัยพื้นที่สูงลำปาง เจ้าอาวาส มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สาขาอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง กำนันผู้ใหญ่บ้านและเกษตรอำเภอ มีจำนวนทั้งสิ้น 1,675 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง มีจำนวนทั้งสิ้น 257 คน ประกอบด้วย

1. เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	42 คน
2. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน	9 คน
3. อาสาสมัครชุมชน	184 คน
4. เจ้าหน้าที่อนามัยพื้นที่สูงลำปาง	2 คน
5. เจ้าอาวาสวัดในอำเภอแจ้ห่ม	4 รูป
6. มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สาขาอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง	2 คน

7. กำนันผู้ใหญ่บ้าน	10 คน
8. เกษตรอำเภอ	4 คน

โดยภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมทำงานเป็นประจำในพื้นที่บ่อยครั้งและสามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ได้ดำเนินการศึกษา ในปีการศึกษา 2554 มีจำนวนทั้งหมด 277 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาดำเนินการสร้างแบบสอบถามขึ้นเองเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย อาชีพ ซึ่งเป็นแบบสอบถามรายการ (check list)

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ ลิกเคอร์ท (Likert Five Rating Scale, อ้างอิงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 102 – 103) ซึ่งกำหนดค่าคะแนน 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก
3	หมายถึง	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย
1	หมายถึง	การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ ลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (open – ended)

การสร้างเครื่องมือ

วิธีการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้เก็บข้อมูลการศึกษามีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารจาก หลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างเครื่องมือการศึกษานับร่าง
3. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบแก้ไข และปรับปรุงให้มีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา รวมทั้งกำหนดขอบเขตและรูปแบบให้มีความสมบูรณ์

4. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นและผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือการศึกษา
5. ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ต่อจากนั้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบแก้ไขและให้ข้อเสนอแนะครั้งสุดท้าย
6. นำเครื่องมือมาทำการจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาดำเนินการดังนี้

1. ขอนหนังสือจากมหาวิทยาลัยพะเยา ถึงนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลแจ้ห่ม นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านสา นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลทุ่งผึ้ง นายกองัดการบริหารส่วนตำบลแจ้ห่ม นายกองัดการบริหารส่วนตำบลปงดอน นายกองัดการบริหารส่วนตำบลวิเชตนคร นายกองัดการบริหารส่วนตำบลเมืองมาย นายกองัดการบริหารส่วนตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านม่วง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปงดอน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่สุก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านกิว โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเปียงใจ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลไผ่งาม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนางาม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแจ้คอน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งฮ้าง สาธารณสุขอำเภอแจ้ห่ม สำนักงานเกษตรอำเภอแจ้ห่ม ประชานมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สาขาอำเภอแจ้ห่ม เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. นำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพะเยา ไปให้กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยไปเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการประสานขอนัดหมาย วัน เวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง
3. อธิบายให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการตอบแบบสอบถาม
4. แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง แล้วนัดหมายการเก็บแบบสอบถามกลับคืน
5. เก็บรวบรวมแบบสอบถามและตรวจสอบความเรียบร้อยสมบูรณ์เตรียมนำข้อมูลไปวิเคราะห์เชิงสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ ร้อยละ และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง วิเคราะห์โดยใช้หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

โดยใช้เกณฑ์ตามระดับมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2545, หน้า 103) ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

2.51 – 3.50 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ วิเคราะห์เชิงพรรณนาประกอบการบรรยาย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม พนักงานราชการตำแหน่งครูอาสาสมัคร พนักงานราชการตำแหน่งหัวหน้า กศน. ตำบล พนักงานบริการ พนักงานขับรถ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอาสาสมัครชุมชน เจ้าหน้าที่อนามัยพื้นที่สูงลำปาง เจ้าอาวาส มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สาขาอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง กำนันผู้ใหญ่บ้านและเกษตรอำเภอ จำนวน 277 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา จำนวน 277 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืนทั้งหมดจำนวน 235 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 84.83 ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ ร้อยละ และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง วิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ วิเคราะห์เชิงพรรณนาประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตาราง 1 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
1) ชาย	108	45.95
2) หญิง	127	54.05
รวม	235	100.00

จากตาราง 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.05 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 45.95

ตาราง 2 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
อายุ		
1) ไม่เกิน 30 ปี	37	15.75
2) 31 – 40 ปี	67	28.51
3) 41 – 50 ปี	73	31.06
4) 51 – 60 ปี	54	22.98
5) 61 ปีขึ้นไป	4	1.70
รวม	235	100.00

จากตาราง 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.06 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.51 และน้อยที่สุด คือ อายุ 61 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 1.70

ตาราง 3 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
1) ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4	-	-
2) ประถมศึกษาปีที่ 4	-	-
3) ประถมศึกษาปีที่ 6	36	15.32
4) มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า	52	22.13
5) มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า	68	28.94
6) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	22	9.36
7) ปริญญาตรี	53	22.55
8) อื่น ๆ	4	1.70
รวม	235	100.00

จากตาราง 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 28.94 รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 22.55 และน้อยที่สุดคือ การศึกษาระดับอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 1.70

ตาราง 4 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระยะเวลาที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลาที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย		
1) 1 – 5 ปี	62	26.38
2) 6 – 10 ปี	77	32.77
3) 11 – 15 ปี	43	18.30
4) 16 – 20 ปี	29	12.34
5) 21 – 25 ปี	18	7.66
5) 21 – 25 ปี	18	7.66
6) 26 – 30 ปี	6	2.55
รวม	235	100.00

จากตาราง 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ช่วงระยะเวลา 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.77 รองลงมาคือ ช่วงระยะเวลา 1 – 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.38 และน้อยที่สุดคือ ช่วงระยะเวลา 26 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.55

ตาราง 5 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
รับราชการ	33	14.04
ลูกจ้าง	28	11.94
ค้าขาย	47	20.00
รับจ้าง	44	18.72

ตาราง 5 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม	67	28.50
ธุรกิจส่วนตัว	12	5.10
อื่น ๆ	4	1.70
รวม	235	100.00

จากตาราง 5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 28.50 รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 20.00 และน้อยที่สุดมีอาชีพอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 1.70

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ตาราง 6 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการวางแผน

ข้อที่	การมีส่วนร่วม ด้านการวางแผน	N=20		ระดับการมี ส่วนร่วม	ลำดับ ที่
		(\bar{x})	(S.D)		
1	สำรวจความต้องการการพัฒนาการศึกษา	4.05	0.39	มาก	3
2	วิเคราะห์ความต้องการด้านการพัฒนา การศึกษา	3.75	0.44	มาก	8
3	วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนในการพัฒนา การศึกษา	4.05	0.60	มาก	2
4	กำหนดเป้าหมายของการวางแผน	3.95	0.69	มาก	4
5	กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน	4.10	0.55	มาก	1
6	จัดทำแผนงาน/โครงการให้สอดคล้องกับ สภาพปัจจุบันของชุมชนในการพัฒนา การศึกษา	3.90	0.55	มาก	6

ตาราง 6 (ต่อ)

ข้อที่	การมีส่วนร่วม ด้านการวางแผน	N=20		ระดับการมี ส่วนร่วม	ลำดับ ที่
		(\bar{X})	(S.D)		
7	รวบรวมข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง	3.95	0.65	มาก	5
8	ประเมินผลแผนงานโครงการ	3.90	0.55	มาก	7
9	ให้ข้อเสนอแนะในการทำงานครั้งต่อไป	3.65	0.59	มาก	9
รวมเฉลี่ย		3.92	0.55	มาก	

จากตาราง 6 พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการวางแผนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.80$) เมื่อพิจารณารายข้อ ทุกข้ออยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ สำรวจความต้องการการพัฒนาการศึกษา ($\bar{X}=3.91$) รองลงมา คือ กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน ($\bar{X}=3.89$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ให้ข้อเสนอแนะในการทำงานครั้งต่อไป ($\bar{X}=3.64$)

ตาราง 7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่มจังหวัดลำปาง ด้านการประสานงาน

ข้อที่	การมีส่วนร่วม ด้านการประสานงาน	N=20		ระดับการมี ส่วนร่วม	ลำดับที่
		(\bar{X})	(S.D)		
1	กำหนดรูปแบบการประสานงาน	3.83	0.62	มาก	4
2	กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการ ประสานงาน	3.97	0.63	มาก	1
3	แต่งตั้งผู้ประสานงานในหน่วยงาน	3.91	0.58	มาก	2
4	ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงาน	3.88	0.41	มาก	3
รวมเฉลี่ย		3.89	0.56	มาก	

จากตาราง 7 พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการประสานงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กำหนดหน้าที่

ความรับผิดชอบในการประสานงาน ($\bar{X}=3.97$) และรองลงมาคือ แต่งตั้งผู้ประสานงานในหน่วยงาน ($\bar{X}=3.91$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การกำหนดรูปแบบการประสานงาน ($\bar{X}=3.83$)

ตาราง 8 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านความร่วมมือ

ข้อที่	การมีส่วนร่วม ด้านความร่วมมือ	N=20		ระดับการมีส่วนร่วม	ลำดับที่
		(\bar{X})	(S.D)		
1	สนับสนุนด้านทุน/งบประมาณ	4.18	0.60	มาก	4
2	สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์	4.25	0.63	มาก	3
3	สนับสนุนบุคลากร	4.57	0.55	มากที่สุด	2
4	สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรม การพัฒนาการศึกษา	4.59	0.49	มากที่สุด	1
รวมเฉลี่ย		4.39	0.56	มาก	

จากตาราง 8 พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านความร่วมมือ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.39$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาการศึกษา ($\bar{X}=4.59$) และรองลงมาคือ สนับสนุนบุคลากร ($\bar{X}=4.57$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ สนับสนุนด้านทุน/งบประมาณ ($\bar{X}=4.18$)

ตาราง 9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของภาคี
เครือข่ายในการพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอแจ้ห่มจังหวัดลำปาง ด้านการทำงานร่วมกัน

ข้อที่	การมีส่วนร่วม ด้านการทำงานร่วมกัน	N=20		ระดับการมี ส่วนร่วม	ลำดับที่
		\bar{X}	(S.D)		
1	เปิดโอกาสให้ร่วมเสนอความคิด เกี่ยวกับวางแผนปฏิบัติงาน	3.99	0.70	มาก	1
2	กำหนดและจัดกิจกรรมกระบวนการ เรียนรู้	3.77	0.47	มาก	6
3	ติดตามผลการปฏิบัติงาน	3.94	0.38	มาก	2
4	รับทราบข้อมูลความเคลื่อนไหวของ กิจกรรมที่ท่านมีส่วนร่วมทุกระยะ	3.79	0.60	มาก	5
5	ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน	3.90	0.74	มาก	3
6	ปฏิบัติตนโดยการให้เกียรติผู้อื่น	3.80	0.40	มาก	4
7	แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม	3.70	0.56	มาก	7
รวมเฉลี่ย		3.84	0.55	มาก	

จากตาราง 9 พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการทำงานร่วมกันในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84$) เมื่อพิจารณารายชื่อข้อที่อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ เปิดโอกาสให้ร่วมเสนอความคิดเกี่ยวกับวางแผนปฏิบัติงาน ($\bar{X}=3.99$) รองลงมาคือ ติดตามผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X}=3.94$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ($\bar{X}=3.70$)

ตาราง 10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของภาคี
เครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการประเมินผล

ข้อที่	การมีส่วนร่วม ด้านการประเมินผล	N=20		ระดับการมี ส่วนร่วม	ลำดับที่
		\bar{X}	(S.D)		
1	สร้างแบบสอบถามในการปฏิบัติงาน ของศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย	3.99	0.58	มาก	2
2	เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามในการ ปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	4.02	0.45	มาก	1
3	ติดตามผลการวางแผน	3.84	0.62	มาก	4
4	ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน/ โครงการ	3.74	0.44	มาก	5
5	นำข้อมูลการทำงานมาปรับปรุงในการ ทำงานครั้งต่อไป	3.94	0.54	มาก	3
รวมเฉลี่ย		3.90	0.52	มาก	

จากตาราง 10 พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการประเมินผล ในภาพรวม
อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.90$) เมื่อพิจารณารายข้อทุกข้ออยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน พบว่า ข้อที่มี
ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามในการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ($\bar{X}=4.02$) รองลงมาคือ สร้างแบบสอบถามในการปฏิบัติงาน
ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ($\bar{X}=3.99$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด
คือ ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการ ($\bar{X}=3.74$)

ตาราง 11 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง โดยรวมทุกด้าน

ข้อที่	การมีส่วนร่วม	N=20		ระดับการมีส่วนร่วม	ลำดับที่
		(\bar{x})	(S.D)		
1	ด้านการวางแผน	3.80	0.51	มาก	5
2	ด้านการประสานงาน	3.89	0.56	มาก	3
3	ด้านความร่วมมือ	4.39	0.56	มาก	1
4	ด้านการทำงานร่วมกัน	3.84	0.55	มาก	4
5	ด้านการประเมินผล	3.90	0.52	มาก	2
รวมเฉลี่ย		3.96	0.54	มาก	

จากตาราง 11 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากขึ้นไป เมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับได้ดังนี้ ด้านความร่วมมือ ด้านการประเมินผล ด้านการประสานงาน ด้านการทำงานร่วมกันและด้านการวางแผน

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

จากแบบสอบถามปลายเปิดจำนวน 235 ชุด ซึ่งสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 16 คน ร้อยละ 6.81 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นไม่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาจึงไม่นำมาวิเคราะห์ผล

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาอิสระเรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นบุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม ปีการศึกษา 2554 จำนวน 20 คน บุคลากรจากภาคีเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จำนวน 235 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย อาชีพ ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ตามกรอบของเนื้อหาที่จะศึกษาในเรื่องการวางแผน การประสานงาน ความร่วมมือ การทำงานร่วมกันและการประเมินผล มีข้อคำถามจำนวนทั้งหมด 29 ข้อ และตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ประกอบการบรรยาย นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ในส่วนของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) จากการแจกแบบสอบถาม จำนวน 277 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืนทั้งสิ้น 235 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 84.83

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า มีระยะเวลาที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ช่วงระยะเวลา 6-10 ปี และมีอาชีพปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร

2. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

2.1 ด้านการวางแผน การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการวางแผนในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กำหนดแนวทางในการดำเนินงานและสำรวจความต้องการการพัฒนาการศึกษา รองลงมา คือ วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ให้ข้อเสนอแนะในการทำงาน ครั้งต่อไป

2.2 ด้านการประสานงาน การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการประสานงาน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ แต่งตั้งผู้ประสานงานในหน่วยงานและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการประสานงาน รองลงมาคือ กำหนดรูปแบบการประสานงาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ติดตามตรวจสอบ การปฏิบัติงาน

2.3 ด้านความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านความร่วมมือ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สนับสนุนบุคลากร รองลงมาคือ สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาการศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ สนับสนุนด้านทุน / งบประมาณ

2.4 ด้านการทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการทำงาน ร่วมกัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เปิดโอกาสให้ร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับวางแผนปฏิบัติงาน รองลงมาคือ รับทราบข้อมูลความเคลื่อนไหว ของกิจกรรมที่ท่านมีส่วนร่วมทุกระยะและติดตามผลการปฏิบัติงาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ แสดงความคิดเห็นในที่ประชุมและปฏิบัติตนโดยการให้เกียรติผู้อื่น

2.5 ด้านการประเมินผล การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ด้านการ ประเมินผลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นำข้อมูลการทำงานมาปรับปรุงในการทำงานครั้งต่อไปและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม ในการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รองลงมาคือ สร้างแบบสอบถามในการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน / โครงการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้นำประเด็นที่สำคัญมาอภิปราย ดังนี้

ด้านการวางแผน ผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม ได้มีการสำรวจความต้องการการพัฒนาการศึกษา และนำผลมาวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาด้านการพัฒนาการศึกษาของชุมชน พร้อมกับการกำหนดเป้าหมายของการวางแผน รวมไปถึงมีการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาและยังให้ข้อเสนอแนะในการทำงานครั้งต่อไป สอดคล้องกับ อุทัย บุญประเสริฐ (อ้างใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544, หน้า 25-26) ได้กล่าวว่า วิธีการวางแผนโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปนั้น มีหลายแบบ หลายวิธีด้วยกัน แต่ละแบบแต่ละวิธีก็มุ่ง ที่จะให้การดำเนินงานตามโครงการนั้นบรรลุเป้าหมาย หรือบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีวางแผนแต่ละโครงการจะพยายามทำให้เป็นสิ่งที่เข้าใจง่าย กำหนดลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างชัดเจน กำหนดให้เห็นชัดเจนว่า จะต้องทำอะไรที่เข้าใจก่อนหลังอย่างไร เมื่อตรวจดูแผนหรืออ่านโครงการนั้นโดยตลอดแล้วให้ประสบความสำเร็จ จะทำอย่างไร ด้วยวิธีใด ในการทำงานงานนั้นจะต้องใช้ทรัพยากรคน ใช้เงิน ใช้วัสดุอุปกรณ์ วัสดุดิบและสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใดนอกจากนั้นยังบอกให้ทราบอีกด้วยว่า ถ้าต้องการดูหรือพิสูจน์ว่า โครงการนั้นประสบความสำเร็จ บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่มากน้อยเพียงใด ให้ดูวิธีไหน ดูจากอะไรหรือพิจารณาอย่างไรสิ่งเหล่านี้ในการวางแผนโครงการแต่ละครั้ง ผู้วางแผนหรือผู้รับผิดชอบการวางแผนจะต้องพยายามกำหนดให้ชัดเจน มองเห็นลำดับขั้นตอนที่แน่นอน มองเห็นความสัมพันธ์ในลำดับก่อนหลังความสอดคล้องต่อเนื่องของลำดับในการดำเนินงานในส่วนต่าง ๆ อย่างชัดเจนสามารถเข้าใจได้โดยตลอด ช่วยให้พิจารณาโครงการตัดสินใจได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถวางแผนปฏิบัติงานสามารถนำแผนออกปฏิบัติได้สะดวกด้วยความเข้าใจอย่างชัดเจน ไม่คลุมเครือ และยังสอดคล้องกับ เสาวนิตย์ ชัยมุสิก (2545, หน้า 2) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผนไว้ว่า การวางแผน คือ งานทุกด้านขององค์กร ที่ได้กำหนดขึ้นอย่างมีเหตุมีผล แผนเป็นระเบียบวิธีหรือขั้นตอนที่เป็นระบบที่บุคลากรใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทางดำเนินงานขององค์กร และการวางแผน คือ การเตรียมการหรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้บริหารมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานหรือกระทำอะไรบางอย่างในอนาคต

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546, หน้า 16 – 17) ได้กล่าวถึงการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนว่า เมื่อได้ทางเลือกต่าง ๆ ที่นำไปสู่เป้าหมายจะมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน รู้ว่าเวลาใดควรทำอะไร ที่ไหน อย่างไร อาจมีการกำหนดเป้าหมายย่อย ๆ หลาย ๆ เป้าหมายที่ต้องทำให้สำเร็จทั้งหมด เป้าหมายใหญ่จึงบรรลุ การคิดเชิงกลยุทธ์ในเรื่องเล็ก ๆ อาจเป็นการวางแผนในความคิดส่วนเรื่องใหญ่ ๆ เช่น การวางแผนกลยุทธ์ในระดับองค์การจะประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญสองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง เป้าหมาย (ends) หรือจุดหมายที่ต้องการไปถึง และส่วนที่สอง วิธีทางหรือแนวทางปฏิบัติ (means) เพื่อบรรลุจุดหมายนั้น แผนกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าจะนำไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์ โดยจะเขียนออกมาเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน

ด้านการประสานงาน ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาคีเครือข่ายมีการกำหนดรูปแบบการประสานงาน พร้อมกับกำหนดยุทธศาสตร์ที่ความรับผิดชอบในการประสานงานและมีการแต่งตั้งผู้ประสานงานในหน่วยงานเพื่อเป็นตัวแทนในการประสานงาน อีกทั้งยังติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานที่ได้ร่วมกันวางแผนและดำเนินการร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ไทย และเบญจมาศ อัมพันธ์ (2545, หน้า 21) ได้กล่าวถึง การเจริญเติบโตด้วยการประสานงานว่า ควรนำเอาส่วนดีของการขึ้นนำ และการมอบหมายหน้าที่ มาใช้เพื่อแก้ไขวิกฤติเกี่ยวกับการควบคุมใช้ทั้งวิธีดำเนินงานแบบสั่งการจากรส่วนบนกับเสนอความคิดเห็นจากส่วนล่างผสมผสานกันไป วางนโยบายและระบบเพื่อกำหนดพฤติกรรมของผู้บริหารทุกระดับแต่อย่างไรก็ดีเมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้นมาก และเต็มไปด้วยแบบแผนวิธีการต่าง ๆ มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกคอยขัดแย้งขัดขวางกัน ทำให้ไม่มีเวลาสนใจคิดริเริ่มอะไรใหม่ เราจึงไม่อาจหลีกเลี่ยง วิกฤติความล่าช้าไปได้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 46) ได้ให้ความหมายของการประสานงานว่า หมายถึง วิธีซึ่งคนจำนวนมาก มาร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตกลงกันไว้โดยกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความสามัคคี สมานฉันท์ และมีประสิทธิภาพที่สุด หรืออาจกล่าวได้ว่า การประสานงาน หมายถึง การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อให้งานหรือกิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายขององค์กรนั้น สมานฉันท์และมีประสิทธิภาพ

ด้านความร่วมมือ ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้งสองฝ่ายมีการสนับสนุนด้านทุน/งบประมาณสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์สนับสนุนบุคลากรสนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาการศึกษาซึ่งกันและกัน จึงสามารถทำให้ผลการดำเนินงานประสบผลสำเร็จด้วยดี สอดคล้องกับ วีระพงษ์ แก้วหาญ (2544, หน้า 64) ได้กล่าวว่า เครือข่ายความร่วมมือหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือทุนเพื่อน ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือนี้จะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนา เครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนนี้จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจและนิยามสถานการณ์ปัญหา หรือกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะและสนทนากับ “คนแปลกหน้า” เพื่อดึงเอาประสบการณ์ แนวร่วมและทรัพยากรเพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือนี้จะส่งเสริมให้ชุมชนเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเกิดสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน ท้องถิ่น และสำนึกสาธารณะเพื่อสังคมโดยรวม ในขณะที่หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551, หน้า 47) กล่าวว่า ความร่วมมือ หมายถึง ความเต็มใจของแต่ละคนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งตามเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงานความร่วมมือจะเป็นการที่ฝ่ายหนึ่งเป็น “เจ้าของหรือเจ้าภาพ” งานหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วขอให้ฝ่ายอื่นเข้ามาร่วม มีลักษณะ เกิดขึ้นเป็นครั้ง ๆ ไป ไม่มุ่งความต่อเนื่องและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่มุ่งให้กิจกรรมนั้น ๆ แล้วเสร็จตามความต้องการของฝ่ายเจ้าของงาน

ด้านการทำงานร่วมกัน ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเปิดโอกาสให้ร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับวางแผนปฏิบัติงาน มีการกำหนดและจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ติดตามผลการปฏิบัติงาน อีกทั้งได้รับทราบข้อมูลความเคลื่อนไหวของกิจกรรมที่มีส่วนร่วมทุกระยะ โดยการยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ปฏิบัติตนโดยการให้เกียรติผู้อื่น สอดคล้องกับบงลักษณ์ สุทธิวัฒน์ พันธ์ (2546, หน้า 173) ได้กล่าวถึง การทำงานร่วมกันว่าถ้าจะได้รับความร่วมมือด้วยดีซึ่งกันและกันและผู้ร่วมงานไม่ว่าผู้บริหารหรือหัวหน้างาน หรือผู้ปฏิบัติงานต่างควรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนปฏิบัติงานการกำหนดมาตรฐานการประเมินผลงานรวมของหน่วยงานด้วยกันทั้งนั้น แต่หัวหน้าหรือผู้จัดการหรือกรรมการผู้จัดการที่ขาดประสบการณ์

มักจะไม่มียอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมงานทุกระดับยืนยันความคิดเห็นของตนเองชนิดหัวชนฝา เพราะอาจจะคิดไปเองว่า ถ้าขึ้นยอมรับฟังความคิดเห็นที่ดีมีประโยชน์จะกลายเป็นว่าตัวเองเสียหน้า ยอมรับสภาพเช่นนั้นไม่ได้แต่พอตอนท้ายที่สุด ความคิดเห็นของผู้บริหารคนนั้นก็ก็เป็นเรื่องที่ลูกน้องต้องจำใจทำตาม แม้จะไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งก็ตามเมื่อสภาพเป็นเช่นนี้ ลูกน้องก็แทบจะหมดอะไรตายอยากกับสภาพที่เกิดขึ้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องงานการจึงไม่มีอีกต่อไป เพราะลูกน้องไม่เห็นว่า การเสนอความคิดเห็นของพวกเขาจะเป็นประโยชน์อันใดกับหน่วยงาน ในขณะที่ คมสัน ขจรชีพพันธุ์งาม (2550, หน้า 71-72) ได้กล่าวไว้ว่าสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำงานงานเป็นที่ทีม ในส่วนของโครงสร้างองค์กรที่มีลำดับชั้นไม่มาก เป็นงานที่ต้องอาศัยการทำงานเป็นที่ทีม จะมีโอกาสประสบความสำเร็จเพิ่มขึ้น หากที่งานนั้นไม่จำเป็นต้องมีโครงสร้างที่มีหลายลำดับชั้น เนื่องจากโครงสร้างองค์กรที่มีลำดับชั้นน้อยจะเป็นตัวสร้างนิสัย หรือพฤติกรรมการทำงานที่เอื้อประโยชน์ต่องานที่ต้องอาศัยการทำงานเป็นที่ทีม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเต็มใจในการแบ่งปันข้อมูลภายในทีม ความร่วมมือข้ามแผนกและการเอื้ออำนวยแก่พนักงานได้เป็นอย่างดี นิสัยหรือพฤติกรรมดังกล่าวจะมีอยู่น้อยมากหรือแทบไม่มีเลยในองค์กรที่มีเจ้านายซึ่งทำหน้าที่คิดและสั่งการทุกอย่างโดยที่ทุก ๆ คนที่เหลือได้แต่ทำตามคำสั่ง องค์กรแบบนั้นไม่พร้อมสำหรับการทำงานเป็นที่ทีม

ด้านการประเมินผล ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสร้างแบบสอบถามในการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามในการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีการติดตามผลการวางแผนอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการร่วมกัน สอดคล้องกับอรุณี เวียงแสง และคณะ (2548, หน้า 18) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในมุมมองของงานพัฒนาชุมชน คือ “การศึกษาว่าการดำเนิน โครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ภายใต้งบประมาณที่ใช้จ่าย หากจะดำเนินการต่อไปน่าจะทำอย่างไรบ้าง” การประเมินผล จึงมุ่งเน้นเพื่อให้โครงการพัฒนาได้ดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และการแสดงให้คุณภาพของโครงการ เช่น โครงการการมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม / เครือข่าย ในการดำเนินงานโครงการได้เกิดกลุ่ม องค์กรที่มีโครงสร้างบทบาทหน้าที่องค์กร

ที่โปร่งใส และได้รับจากคนในชุมชน สมาชิกขององค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายร่วมให้ข้อเสนอแนะในการทำงานครั้งต่อไป เพื่อการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายร่วมติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงาน โดยมีการกำหนดรูปแบบและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการประสานงานร่วมกัน
3. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายเข้ามาให้การสนับสนุน สื่อ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ งบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
4. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ควรปฏิบัติตน โดยการให้เกียรติผู้อื่นเพื่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพต่อไป
5. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน / โครงการ เพื่อประเมินผลการทำงานร่วมกันทั้งกระบวนการและรายบุคคล

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายด้านการวางแผนในการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. ควรเปลี่ยนเครื่องมือในการศึกษาเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

ภาคผนวก

แบบสอบถามสำหรับ

แบบสอบถามการค้นคว้าแบบอิสระ

เรื่องการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

คำชี้แจง

1. การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
2. โปรดตอบคำถามทุกข้อในแต่ละตอน เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ของการศึกษาผลที่ได้จะนำไปเป็นแนวทางพัฒนา การดำเนินงานปรับปรุงวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
3. ข้อมูลที่ตอบในแบบสอบถามจะนำมาวิเคราะห์ในภาพรวม ซึ่งจะไม่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของท่านแต่อย่างใด
4. แบบสอบถามฉบับนี้มี 3 ตอน คือ
ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ชฎาพร ชันติวรพันธ์

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยพะเยา

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความซึ่งตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

ชาย หญิง

2. อายุ

ไม่เกิน 30 ปี 31-40 ปี
 41-50 ปี 51-60 ปี 61 ปี ขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 ประถมศึกษาปีที่ 4
 ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า
 มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ เทียบเท่า อนุปริญญา หรือ เทียบเท่า
 ปริญญาตรี อื่นๆ (โปรดระบุ).....

4. ระยะเวลาที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอแจ้ห่ม (กศน.อำเภอแจ้ห่ม)

1 - 5 ปี 6 - 10 ปี 11 - 15 ปี
 16 - 20 ปี 21 - 25 ปี 26 - 30 ปี

5. อาชีพ

รับราชการ ลูกจ้าง
 ค้าขาย รับจ้าง
 เกษตรกรรม ธุรกิจส่วนตัว
 อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแจ้ห่มในแต่ละข้อตามความเป็นจริง ดังนี้

- 5 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	รายการ	ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
ด้านการวางแผนงาน						
1	สำรวจความต้องการการพัฒนการศึกษา					
2	วิเคราะห์ความต้องการด้านการพัฒนการศึกษา					
3	วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนในการพัฒนการศึกษา					
4	กำหนดเป้าหมายของการวางแผน					
5	กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน					
6	จัดทำแผนงาน/โครงการให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของชุมชนในการพัฒนการศึกษา					
7	รวบรวมข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง					
8	ประเมินผลแผนงานโครงการ					
9	ให้ข้อเสนอแนะในการทำงานครั้งต่อไป					
ด้านการประสานงาน						
10	กำหนดรูปแบบการประสานงาน					
11	กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการประสานงาน					
12	แต่งตั้งผู้ประสานงานในหน่วยงาน					
13	ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงาน					
ด้านความร่วมมือ						
14	สนับสนุนด้านทุน/งบประมาณ					

ข้อที่	รายการ	ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
15	สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์					
16	สนับสนุนบุคลากร					
17	สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาการศึกษา					
ด้านการทำงานร่วมกัน						
18	เปิดโอกาสให้ร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับวางแผนปฏิบัติงาน					
19	กำหนดและจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้					
20	ติดตามผลการปฏิบัติงาน					
21	รับทราบข้อมูลความเคลื่อนไหวของกิจกรรมที่ท่านมีส่วนร่วมทุกระยะ					
22	ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน					
23	ปฏิบัติตนโดยการให้เกียรติผู้อื่น					
24	แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม					
ด้านการประเมินผล						
25	สร้างแบบสอบถามในการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย					
26	เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามในการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย					
27	ติดตามผลการวางแผน					
28	ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการ					
29	นำข้อมูลการทำงานมาปรับปรุงในการทำงานครั้งต่อไป					

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง โปรดเสนอปัญหาพร้อมทั้งข้อเสนอแนะ ตามข้อบช่ายในการจัดการศึกษาแต่ละด้าน
เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ
แจ้ห่ม ตามความเป็นจริง

การวางแผน

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

การประสานงาน

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ความร่วมมือ

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

การทำงานร่วมกัน

ปัญหา

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

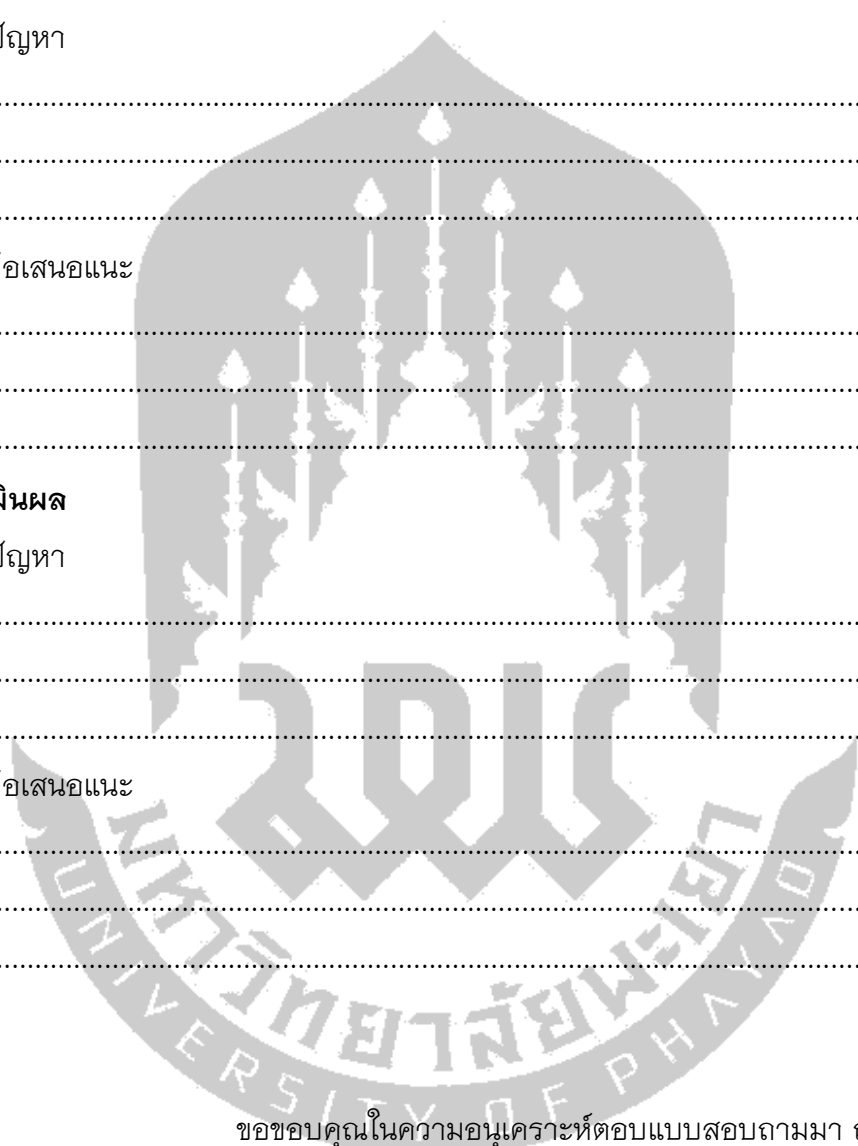
การประเมินผล

ปัญหา

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542.**
เกียรติก้อง ใจเจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **การจัดเครือข่าย: กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูป
การศึกษา.** กรุงเทพฯ: ชัดเชี่ยเพรส.
- กลุ่มแผนงาน สำหรับบริการการศึกษานอกโรงเรียน. (ม.ป.ป.). **การติดตามผลผู้ร่วม
กิจกรรมการเรียนรู้ของกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนระหว่างปีงบประมาณ
2544-2546.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- คมสัน ขจรชีพันธุ์งาม. (2550). **การบริหารโครงการ.** กรุงเทพฯ: เอ็กชเปอร์เน็ท.
- จินตนา สุขจรรย์นัถ. (2549). **การศึกษาและพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ: ไอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2543). **ทักษะการบริหารทีมงาน.** กรุงเทพฯ: เอ็กชเปอร์เน็ท.
- ชัยสิทธิ์ สิ้นสมบุญทอง. (2547). **คัมภีร์สร้างสมรรถนะผู้นำโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพฯ:
วลี ศรีเอชนัน.
- ทัศนาศ แสงวงศ์ศักดิ์. (2546). **“ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูป
การศึกษา”** บริหารการศึกษา มศว. 3, 7 (มกราคม-มิถุนายน 2546). 12-18.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2544). **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง.** ขอนแก่น: โรงพิมพ์
คลังน่านาวิทย์.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์. (2546). **คิดและทำอย่างผู้นำ.** กรุงเทพฯ: สนุกอ่าน.
- นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. (2546). **การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง.
คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.**
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2545). **การจัดการสำนักงาน.** กรุงเทพฯ: มณฑลการพิมพ์
- บดินทร์ รัตมีเทศ. (2550). **การจัดการเทคโนโลยี.** กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- บุญชุม ศรีสะอาด. (2545). **พิมพ์ครั้งที่ 6. การวิจัยเบื้องต้น.** กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประเวศ วะสี. (2543). **จุดประกายการปฏิรูปการเรียนรู้สู่สหัสวรรษใหม่.** กรุงเทพฯ: ศุภสภา
ลาดพร้าว.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2552). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.
กรุงเทพฯ: ริชแมกซ์อินเตอร์พรีน.**

- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2547). **การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ.** กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.
- ยงยุทธ พณาสณี. (2546). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา”, วิทยจารย์. 102, (กรกฎาคม-กันยายน 2546) หน้า 21-27.
- ยุดา รักไทย และเบญจมาศ อัมพันธ์. (2545). **การบริหารความเปลี่ยนแปลง.** กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สมสมัย เพ็ญงาม. (2547). **การร่วมมือของชุมชนและโรงเรียน การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน.** 1,2 (พฤษภาคม 2546-ตุลาคม 2547) หน้า 56-58.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ. (2544). **รวมบทความทางการประเมินโครงการ.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และวิชญา ปาณบุญฉิ่ง. (2546). **กลยุทธ์คืนปัญญาสู่ชุมชน: กรณีศึกษาของโรงเรียนสามประโยชน์ กรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมิต สัจฉกร. (2546). **เทคนิคการประสานงาน.** กรุงเทพฯ: สายธาร.
- สุทัน ทาวงศ์มา. (2544). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของหมู่บ้านแม่ต๋ำ ตำบลเสริมซ้าย อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง., การศึกษาแบบอิสระ ส.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, จังหวัดเชียงใหม่.**
- สิทธิโชค วรานุสันติกุล. (ม.ป.ป.). **การพัฒนาทีมงาน.** กรุงเทพฯ: อักษรพิพัฒน์.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2545). **ชุดฝึกอบรมผู้นำชุมชน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แอลทีเพรส จำกัด.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). **ก้าวข้างหน้าของกศน.** กรุงเทพฯ: ชุมพร พรินท์ แอนด์ ดีไซน์.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). **ก.แนวทางการดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). **ข.หลักสูตรการศึกษานอกระบบ: ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.

- สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2549–2551). **แผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต**. กรุงเทพฯ: รั้งสี
การพิมพ์.
- สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2550). **ก.ทิศทางการจัดการศึกษา กศน.ยุคใหม่**.
นครสวรรค์: รีมปีงการพิมพ์.
- สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2550). **ข.ยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินงาน**.
กรุงเทพฯ: รั้งสีการพิมพ์.
- สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร จำกัด, บริษัท. (ม.ป.ป.). **ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2544–2549)**. ม.ป.ท.: สำนักพิมพ์ พัฒนาหลักสูตร
หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551).
คัมภีร์ กศน. กรุงเทพฯ: เอ็น.เอ.รัตนะเทรตดิ้ง.
- เสาวนิตย์ ชัยมุสิก. (2545). **การจัดทำแผนกลยุทธ์ระดับสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ:
บู๊คพอยท์.
- อรุณี เวียงแสง และคณะ. (2548). **การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ:
ฟิลิธูส์ ไทย ออฟเซต.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2545). **การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฮเลน เรโนลด์ และแมรี อี ทราเมล.(ม.ป.ป.). **เพิ่มผลงานอย่างมีระบบ**. กรุงเทพฯ:
ซีดีค่อมพิว.
- จิราณิลย์ คำดอน. (2553). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาโรงเรียน
เทศบาลสบง ตำบลสบง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา**. การศึกษาค้นคว้าด้วย
ตนเอง กศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา, พะเยา.
- ชนิกา พันล้อม. (2550). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของ
เทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่**. การค้นคว้าอิสระ รม.ม.,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ณรงค์ อภัยใจ. (2549). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
บ้านเมืองกีด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่**. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม.,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

- ณัฐวุฒิ หลวงธิดา. (2549). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านโป่งแดง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ประพันธ์ สร้อยเพชร. (2547). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พัชรินทร์ จูแวน. (2550). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ, ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า

ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า

ชื่อ นามสกุล	ชญาพร ชันติวรพันธ์
วัน เดือน ปี เกิด	28 กันยายน 2519
ที่อยู่ปัจจุบัน	193//1 ตำบลแม่คำมี อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่
ที่ทำงานปัจจุบัน	ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ครู
ประสบการณ์การทำงาน	
พ.ศ. 2552 – 2555	ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
พ.ศ. 2544 – 2552	ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดแพร่
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2543	ค.บ. (การประถมศึกษา) สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์

